

ANIMAL SCIENCES GROUP
WAGENINGEN UR

Inventarisatie Paardenhouderij

Ir. C. Rijksen

Dr. Ir. E. K. Visser-Riedstra

Mei 2005

Colofon

Uitgever

Animal Sciences Group / Veehouderij

Postbus 65, 8200 AB Lelystad

Telefoon 0320 – 238 238

Fax 0320 – 238 570

Internet <http://www.asg.wur.nl>

© Animal Sciences Group

Het is verboden zonder schriftelijke toestemming van de uitgever deze uitgave of delen van deze uitgave te kopiëren, te vermenigvuldigen, digitaal om te zetten of op een andere wijze beschikbaar te stellen.

Aansprakelijkheid

Animal Sciences Group aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Voorwoord

In de paardenhouderij leven veel vragen over de structuur, omvang en organisatiegraad van de sector. De paardenhouderij staat breed, voor verschillende beleidsvelden, in de belangstelling.

De Tweede Kamer heeft vanuit verschillende invalshoeken aandacht gevraagd voor de paardensector. Dat is aanleiding geweest voor mevrouw M. Batterink van Directie Platteland om de Animal Sciences Group te vragen een overzicht te geven van de op dit moment aanwezige kennis over de structuur, omvang en organisatiegraad van en trends in de paardenhouderij.

Naast de genoemde kengetallen gaat het rapport tevens in op de economische waarde van de paardenhouderij voor de sport, recreatie, handel en slacht, in relatie tot de landbouwsectoren.

Het rapport kon worden opgesteld op basis van resultaten die jaren van praktijkonderzoek en contacten met de sector hebben opgeleverd.

Het uitwerken van dit overzicht over de paardenhouderij laat zien dat de beschikbaarheid aan informatie over paardenhouderij relatief beperkt is en dat ook niet op alle terreinen een volledig inzicht in gegevens gegeven kan worden.

Ik hoop dat dit rapport een inzicht geeft in de aanwezige kennis in de paardenhouderij en daarmee een bijdrage levert aan het opstellen van een beleidslijn paardenhouderij.

Ir. Geert van der Peet

Clusterleider Transitie Duurzame Landbouw

Wageningen UR

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Doelstelling en kennisvragen	4
2	Methode	5
2.1	Afbakening en opzet studie	5
2.2	Opbouw rapport	5
3	Organisatiegraad.....	6
3.1	Sectorraad Paarden.....	6
3.2	Verschillende deelsegmenten	7
3.2.1	Fokkerij	7
3.2.2	Sport en Recreatie	7
3.2.3	Handel	8
3.2.4	Slacht.....	8
4	Kengetallen verschillende deelsegmenten	9
4.1	Identificatie- en Registratiesysteem	9
4.2	Fokkerij	10
4.2.1	Algemeen	10
4.2.1.1	Certificering hengstenhouderij	10
4.2.1.2	Koepel Fokkerij.....	11
4.2.2	Kengetallen Fokkerij	12
4.2.2.1	Paarden.....	12
4.2.2.2	Inseminaties en Dekkingen	13
4.2.2.3	Stamboeken	13
4.2.2.4	Arbeidsplaatsen	14
4.2.2.5	Toeleveranciers	14
4.2.2.6	Omzet en groei	15
4.2.2.7	Verwachte ontwikkeling	17
4.3	Sport en Recreatie	18
4.3.1	Algemeen	18
4.3.1.1	KNHS.....	18
4.3.1.2	NDR	19
4.3.2	Kengetallen Sport en Recreatie	19
4.3.2.1	Paarden.....	19
4.3.2.2	Paardensportbeoefenaars	20
4.3.2.3	Bedrijven en Arbeidsplaatsen.....	21
4.3.2.4	Wedstrijden en Evenementen.....	21
4.3.2.5	Toeleveranciers	22

4.3.2.6	Omzet en groei	23
4.3.2.7	Verwachte ontwikkeling	24
4.4	Handel	25
4.4.1	Algemeen	25
4.4.1.1	Professionele Paardenhandel	25
4.4.1.2	Particuliere Paardenhandel	25
4.4.2	Kengetallen Handel	25
4.4.2.1	Paarden	25
4.4.2.2	Arbeidsplaatsen	28
4.4.2.3	Toeleveranciers	28
4.4.2.4	Omzet en groei	28
4.4.2.5	Verwachte ontwikkeling	31
4.5	Slacht	32
5	Kengetallen totaal	33
5.1	Paarden	33
5.2	Bedrijven	35
5.3	Arbeidsplaatsen	36
5.4	Omzet en groei	36
6	Paardenhouderij en andere LNV sectoren	39
6.1	Economische betekenis in relatie tot andere LNV sectoren	39
6.1.1	Omzet	39
6.1.2	Aantallen dieren	40
6.1.3	Nederlandse Grootte Eenheid voor productieomvang bedrijven	41
6.1.4	Samenvatting economische betekenis in relatie tot andere LNV sectoren	42
6.2	Aandeel binnen agrarische sector	42
7	Discussie en conclusies	44
7.1	Discussie	44
7.2	Conclusies	44
8	Dankwoord	46
9	Bronvermelding	47
10	Bijlagen	48
10.1	Stamboeken	48
10.2	Begrippenlijst	49

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Tijdens een ‘vruchtbaar werkbezoek Kamerleden’ (citaat Sectorraad Paarden, 2004) aan de paardensector in september 2004, is door de paardensector aandacht gevraagd voor de veranderende rol van de paardenhouderij binnen de landbouw. Naar aanleiding van dit werkbezoek zijn er bij de behandeling van de landbouwbegroting 2005 in de Tweede Kamer vragen gesteld over het beleid voor de paardenhouderij. In antwoord op deze vragen heeft de minister van landbouw toegezegd vóór de zomer van 2005 met een beleidslijn paardenhouderij te komen.

Sinds twee jaar is de samenwerking tussen de paardensector en verschillende ministeries (zoals het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)) waar de paardensector mee te maken heeft geïntensiveerd, wat onder andere heeft geleid tot meer afstemming van voorgenomen beleidslijnen. Eén zeer essentieel en steeds terugkerend onderwerp blijkt echter te zijn dat de kengetallen binnen de paardenhouderij tot op heden niet structureel zijn bijgehouden en dat het huidige beleid en visie van zowel de sector als ook van de overheid gebaseerd wordt op verouderde en wellicht ook onjuiste kengetallen. Na een dringende oproep van Dhr. Atsma (CDA 2^e-kamerlid) tijdens de mond- en klauwzeer (MKZ) crisis om de paardensector zo snel als mogelijk meer te organiseren en kengetallen, zoals het totaal aantal paarden in Nederland (schattingen lopen nu uiteen van 300.000 tot 500.000) up-to-date te hebben, heeft geleid tot een aantal veranderingen binnen de (organisatie van de) paardenhouderij in Nederland. Om aan de dringende behoefte van recente en juiste kengetallen in de paardenhouderij te voldoen heeft de Sectorraad Paarden een werkgroep gestart met als doel het inventariseren welke kengetallen voor de paardensector zelf wenselijk zijn, welke kengetallen mogelijk al beschikbaar zijn en wie daarvoor kan zorgen. Daarnaast zijn er de laatste maanden, in op dracht van overheidsinstanties en de sector, verschillende (studenten) rapporten verschenen met kengetallen over de paardenhouderij.

1.2 Doelstelling en kennisvragen

Voor het opstellen van de beleidslijn paardenhouderij is het de wens van het Ministerie van LNV, directie Platteland, om een overzicht te hebben van de op dit moment beschikbare kengetallen in de paardenhouderij. Het doel van dit rapport is om aan deze wens van het Ministerie van LNV te voldoen. Vragen die daarbij gesteld werden zijn: wat is de omvang van de paardensector in Nederland? Wat zijn de verschillende deelsegmenten? Wat is binnen de verschillende deelsegmenten bekend over het aantal paarden, bedrijven, arbeidsplaatsen, omzet en verwachte ontwikkeling? En wat is de economische betekenis van de paardenhouderij in relatie tot andere landbouwsectoren?

2 Methode

2.1 Afbakening en opzet studie

In overleg met de opdrachtgever (ministerie LNV, directie Platteland) is besloten om alleen gebruik te maken van de op dit moment beschikbare kengetallen uit rapporten, internet sites, eventueel aangevuld met individuele gesprekken met mensen uit de paardensector. Het gewenste eindresultaat is een rapport dat meer het karakter heeft van een quick scan dan van een uitvoerige studie naar de nieuwste kengetallen in de paardenhouderij. Naar aanleiding van dit rapport zou het mogelijk moeten zijn de basis te leggen voor de beleidslijn Paardenhouderij met informatie over waar, en zo mogelijke ook op welke wijze het wenselijk is om diepgaander onderzoek te doen om correcte kengetallen (t.b.v. het signaleren van trends/ontwikkelingen) te verkrijgen. Hieruit voortvloeiend is besloten tot de volgende aanpak:

- alle mogelijke verschenen rapporten met kengetallen te verzamelen
- op basis van verzamelde rapporten een opzet te maken voor het rapport
- de voorgestelde opzet te bespreken met de opdrachtgever
- na goedkeuring en aanscherping van de opzet de kengetallen uit de rapporten, internet sites en individuele gesprekken verwerken in het rapport

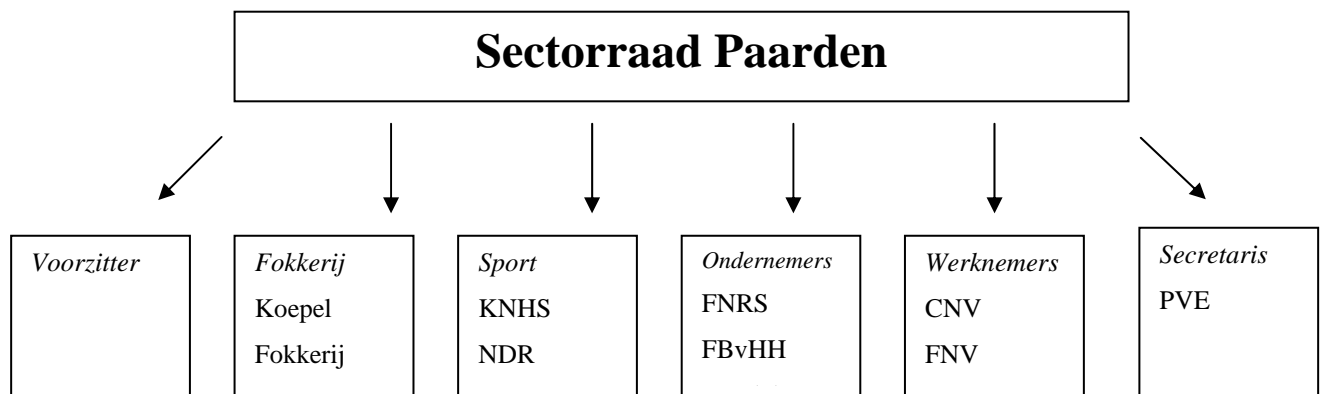
2.2 Opbouw rapport

De volgende onderdelen maken deel uit van het rapport: aanleiding, methode, organisatiestructuur, kengetallen verschillende deelsegmenten, kengetallen totaal, paardenhouderij en andere LNV sectoren, discussie, en conclusies. In het hoofdstuk 'kengetallen verschillende deelsegmenten' zal eerst een algemene beschrijving gegeven worden van het betreffende deelsegment en vervolgens zullen de kengetallen voor zover bekend gepresenteerd worden. In het gehele rapport is getracht om in alle paragrafen in ieder geval iets te zeggen over de kengetallen van het aantal paarden, aantal arbeidsplaatsen, de omzet en groei, de betrokken toeleveranciers en de verwachte ontwikkeling en/of trend.

3 Organisatiegraad

3.1 Sectorraad Paarden

In 2002 heeft de paardensector zich gereorganiseerd, wat heeft geleid tot de oprichting van het Sectorbestuur Paarden (momenteel Sectorraad Paarden). De Sectorraad Paarden bestaat uit afgevaardigden van de Koepel Fokkerij, de KNHS, de NDR, de FNRS, de FBvHH, het CNV en het FNV (zie voor gebruikte afkortingen bijschrift figuur 1). De Sectorraad Paarden wordt voorgezeten door een onafhankelijke voorzitter (Dhr. J. Lokhorst) en wordt daarbij ondersteund door een secretaris van het PVE (Mevr. M. van Lent) (zie verder figuur 1).

Figuur 1: Samenstelling Sectorraad Paarden (KNHS = Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie, NDR = Stichting Nederlandse Draf- en Rensport, FNRS = Federatie van Nederlandse Ruitersportcentra, FBvHH = Federatie van Bond van Hengstenhouders, CNV = Christelijk Nationaal Vakverbond, FNV = Federatie Nederlandse Vakbeweging, PVE = Productschappen Vee, Vlees en Eieren)

Opmerking:

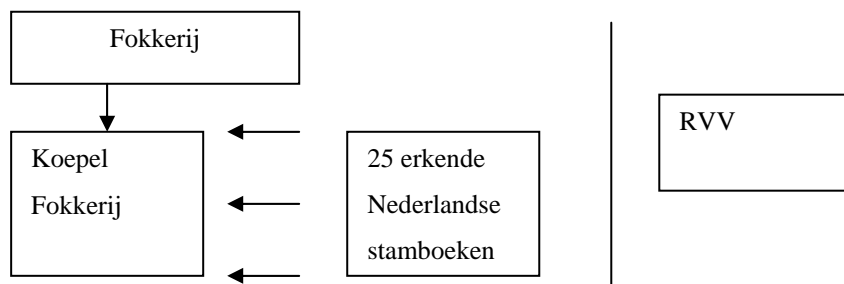
- Vanuit Koepel Fokkerij zijn de drie volgende stamboeken vertegenwoordigd in de Sectorraad Paarden: Koninklijke Vereniging Warmbloed Paarden Stamboek Nederland (KWPN), Nederlands Shetland Pony Stamboek (NSPS), Koninklijke Vereniging Het Friesch Paarden Stamboek (FPS).
- De Sectorraad Paarden wordt geadviseerd door de GGP (Groep Geneeskunde van het Paard)

3.2 Verschillende deelsegmenten

3.2.1 Fokkerij

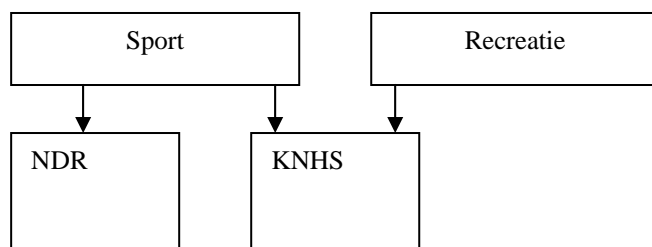
De Koepel Fokkerij is een overkoepelend orgaan welke de belangen behartigt van 25 Nederlands erkende stamboeken. Ook de Bond van Hengstenhouders van de verschillende stamboeken is hierin vertegenwoordigd. Daarnaast speelt buiten deze overkoepelende organisaties de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV) een grote rol in zoals bijvoorbeeld voor het verzenden van sperma binnen de EU (zie figuur 2).

Figuur 2: Organisatieschema voor deelsegment Fokkerij

3.2.2 Sport en Recreatie

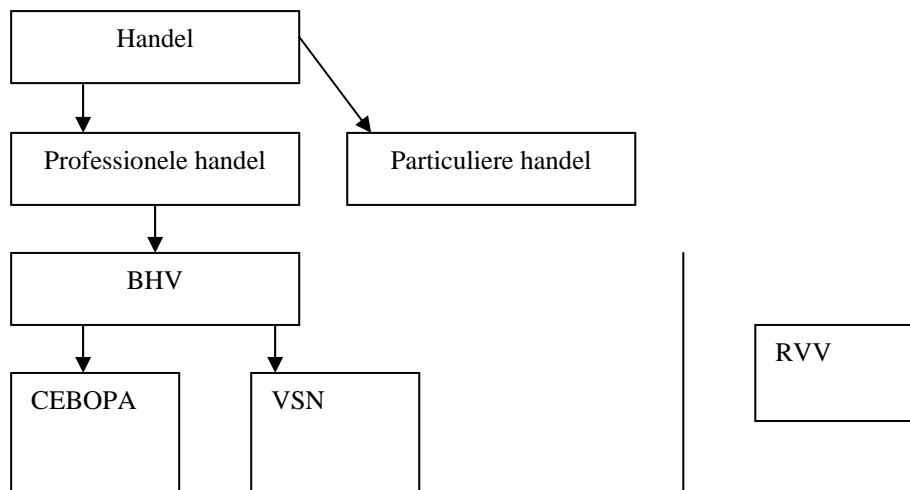
Er zijn twee overkoepelende organisaties binnen de paardensector voor de sport en recreatie: de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS) en de Stichting Nederlandse Draf- en Rensport (NDR) (zie figuur 3).

Figuur 3: Organisatieschema voor deelsegment Sport en Recreatie

3.2.3 Handel

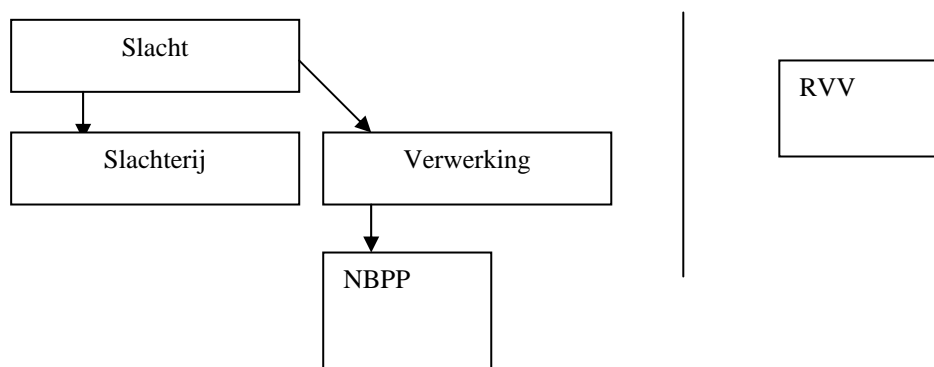
Iedere professionele paardenhandelaar moet aangesloten zijn bij het Bedrijfschap voor de Handel in Vee (BHV). Bovendien zijn binnen de handel twee organisaties actief: De Centrale Bond van Paardenhandelaren (CEBOPA) en de Vereniging van Sporthandelaren Nederland (VSN). Daarnaast speelt buiten deze overkoepelende organisaties de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV) een grote rol voor bijvoorbeeld het uitgeven van de benodigde documenten voor de export (zie figuur 4).

Figuur 4: Organisatieschema voor deelsegment Handel

3.2.4 Slacht

Binnen de slacht is er een overkoepelende organisatie: de Nederlandse Bond voor Paardenslagers en Paardenvleesverkopende bedrijven (eigen afkorting: NBPP) (zie figuur 5).

Figuur 5: Organisatieschema voor deelsegment Slacht

4 Kengetallen verschillende deelsegmenten

In dit rapport is gekozen om de meest gangbare indeling van deelsegmenten in de paardenhouderij aan te houden, dit om enige vergelijking van kengetallen mogelijk te maken. De verschillende deelsegmenten zijn: fokkerij, sport en recreatie, handel, slacht. Deze zullen in dit hoofdstuk achtereenvolgens besproken worden. Daar het identificeren en registreren van paarden een belangrijk onderdeel is binnen elk van de hieronder beschreven deelsegmenten zal daar eerst aandacht aan worden besteed.

4.1 Identificatie- en Registratiesysteem

Vanaf 2004 is een nationaal Identificatie- & Registratiesysteem ingevoerd (verordening PVE). Elke eigenaar van een paard, pony of ezel moet van al zijn dieren paspoorten hebben en de dieren laten chippen. De registratie kan plaatsvinden bij paspoort uitgevende instanties. Dit is het merendeel van de erkende stamboeken of bij de sportorganisatie KNHS.

Daarnaast stelt de Europese Unie paspoorten bij paarden, pony's en ezels verplicht. Het Nationaal Paardenpaspoort is gebaseerd op regelgeving van het Productschap voor Vee en Vlees. De overheid heeft een controlerende functie (www.pve.nl).

In Nederland wordt het paspoort gebruikt in combinatie met een chip. De chip is geproduceerd volgens internationale ISO-normen. De chip wordt in de linkerhals van het paard geïmplanteerd. De chip heeft samen met het paspoort de volgende voordelen:

- elk dier is altijd herkenbaar. In het paspoort komt het chipnummer van een dier te staan. Een reader (leesapparaatje) maakt het nummer van de chip in het paard zichtbaar
- paspoort en chip vergemakkelijken de opsporing van het dier bij vermissing of diefstal
- stamboeken, wedstrijdorganisaties, handel en exporteurs maken gebruik van de identificatie
- een goede registratie is effectief bij het bestrijden van besmettelijke ziekten. Het paspoort is ook bedoeld om medicijngebruik vast te leggen. Dit voorkomt dat ongewenste stoffen in de voedselketen terecht komen

Er zijn eigenaren van paarden die een gewetensbezwaar hebben tegen het implanteren van een chip. Tegenwoordig worden deze bezwaren geaccepteerd en kan de dierherkenning ook volstaan door middel van het afnemen en analyseren van DNA. De bijkomende kosten zijn echter wel voor rekening van de eigenaar.

Tot aan de overgangsregeling (welke afloopt in december 2006) is een paspoort noodzakelijk om:

- een paard, ezel of pony te kunnen vervoeren
- deel te kunnen nemen aan wedstrijden en keuringen
- het dier te kunnen verhandelen, exporteren, of laten slachten
- medicijnen te kunnen registreren
- de eindbestemming (al dan niet slachten) aan te kunnen geven

Met het Identificatie- & Registratiesysteem lijkt een grote slag naar professionaliteit gemaakt te zijn. De bruikbaarheid van het systeem valt echter tegen. Misschien wel het meest essentiële binnen het Identificatie- & Registratiesysteem ontbreekt: een centraal functionerend registratiesysteem.

Anno 2005 vindt de registratie van de paarden nog plaats bij de verschillende paspoort uitgevende instanties. Dit zijn er echter veel en de gegevens ervan blijken vaak niet te kloppen. Zo worden vaak paarden niet afgemeld in het geval van overlijden.

4.2 Fokkerij

4.2.1 Algemeen

De fokkerij valt op te delen in de volgende bedrijfstypen:

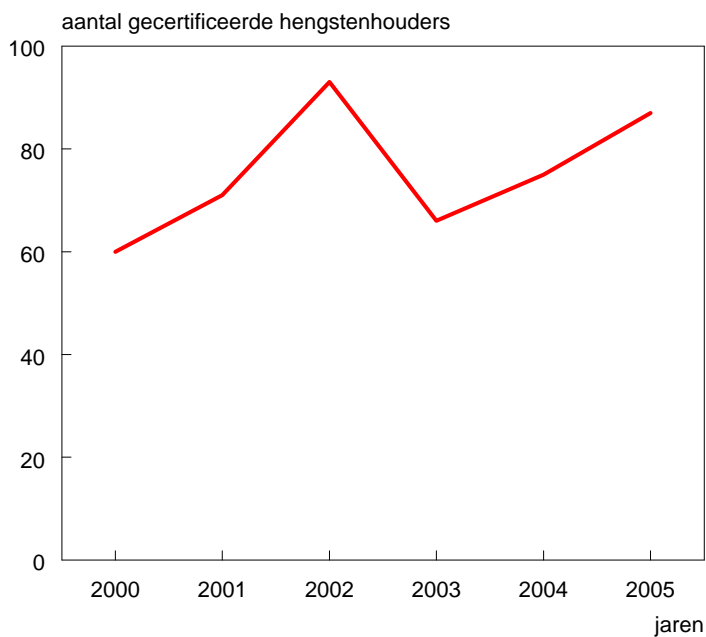
1. **Hengstenhouderij.** Een bedrijf kan als hengstenhouderij worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit de inzet van een of meerdere hengsten voor de fokkerij middels natuurlijke dekking of kunstmatige inseminatie.
2. **Merriehouderij.** Een bedrijf kan als merriehouderij worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit de inzet van meerdere merries voor de fokkerij.
3. **Opfokbedrijven.** Een bedrijf kan als opfokbedrijf worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit huisvesting van jonge paarden in de leeftijd van 4 tot 36 maanden.
4. **Spermawinstation.** Een bedrijf kan als spermawinstation worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit het winnen, bewerken en afzetten van sperma van hengsten ten behoeve van de fokkerij.
5. **Embryotransplantatie.** Een bedrijf kan als embryotransplantatiebedrijf worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit het verrichten van embryotransplantaties en het verhuren van draagmerries.
6. **Paardenmelkerij.** Een bedrijf kan als paardenmelkerij worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit verkoop van melk en/of melkproducten geproduceerd uit melk afkomstig van merries aanwezig op het bedrijf.
7. **Stoeterij.** Een bedrijf kan als stoeterij worden beschouwd indien op het bedrijf een combinatie is te vinden van merriehouderij met een opfokbedrijf en/of hengstenhouderij.

4.2.1.1 Certificering hengstenhouderij

De hengstenhouderij kan gezien worden als de meest bedrijfsmatige tak binnen de fokkerij. In 1996 is begonnen met de certificering van de hengstenhouderij. Het doel van de certificering is om op een positieve manier de kwaliteit en uitstraling van de hengstenhouderij te stimuleren. Een gecertificeerde hengstenhouder kan met het geel-rode vignet op zijn deur iedereen laten zien dat zijn bedrijf aan bepaalde kwaliteitseisen voldoet. Tevens heeft een gecertificeerd bedrijf zich aan strenge tucht onderworpen en voldoet - in het belang van de

merriehouder - aan hoge eisen. Doordat een groot deel van de landelijke KI-regels ten aanzien van kwaliteit indertijd vervallen is, zijn kwaliteitsgaranties op een hengstenhouderij alleen nog maar via deze certificering te geven.

Het PVE is de controlerende en uitgevende instantie. De controles worden uitgevoerd door de Gezondheidsdienst voor dieren (GD) en het Controle Bureau Dierlijke sector (CBD) (www.pve.nl).

Figuur 6: aantal gecertificeerde hengstenhouders in Nederland tussen 2000 en 2005

Na een proefperiode is de certificering in 2003 aan strenge regels gebonden. Daarom is in figuur 6 een daling van het aantal gecertificeerde hengstenhouders in 2003 te zien. Momenteel (2005) zijn er 87 hengstenhouders gecertificeerd. 110 hengstenhouders zijn aangemeld, maar 23 daarvan hebben de erkenning nog niet ontvangen vanwege lopende procedures (persoonlijke mededeling; dr. ing. de Ruyter).

4.2.1.2 Koepel Fokkerij

Sinds 1887 bestaat er een geregistreerde fokkerij. De stamboeken spelen daarin een belangrijke rol. Voor de meeste verschillende rassen in Nederland bestaat een georganiseerde structuur welke de belangen van de leden behartigt en het fokdoel ondersteunt. Alle erkende Nederlandse stamboeken zijn ook tezamen vertegenwoordigd in de Koepel Fokkerij. De Koepel Fokkerij is een overleg structuur. Er zijn in Nederland 25 stamboeken erkend op basis van de EU-regelgeving. Dit houdt in dat deze stamboeken erkennings- en toezichtcontroles ondergaan.

Helaas zijn er verschillende stamboeken in Nederland actief die zich uitgeven als erkend stamboek en ook als zodanig opereren maar dit niet zijn.

4.2.2 Kengetallen Fokkerij

4.2.2.1 Paarden

Het is lastig aan te geven hoeveel paarden er totaal voor de fokkerij in Nederland worden ingezet. Dhr. Bijvoet (KWPN) maakte op het Nationaal Paarden Congres 2005 de volgende berekening:

Binnen het KWPN worden er jaarlijks zo'n 15.000 inseminaties uitgevoerd. Uiteindelijk worden hiervan 13.500 veulens daadwerkelijk geregistreerd. Dit resulteert in een geboortepercentage van 90%. Bij gebrek aan andere getallen voor geboortepercentage wordt voor dit rapport een percentage van 90% voor alle paarden en pony's gehanteerd.

Merries

Jaarlijks worden er 42.000 geregistreerde dekkingen en inseminaties uitgevoerd. Dit betekent dat er ook minimaal 42.000 merries worden ingezet voor de fokkerij. Wel dient rekening gehouden te worden met het feit dat merries welke voor september gуст blijken te zijn, niet als zijnde dekking of inseminatie worden geregistreerd. Een inzet van 42.000 merries is dus een onderschatting.

Hengsten

Van een aantal stamboeken is het aantal inzetbare dekhengsten voor 2005 bekend: KWPN 289, FPS 105. Indien we deze aantallen vertalen naar de grootte van de stamboeken en het aantal inzetbare dekhengsten, zal het totaal aantal inzetbare dekhengsten in 2005 rond de 1600 liggen (eigen berekening).

Opfok

Er worden jaarlijks ongeveer 38.000 veulens geboren en geregistreerd (aantal geregistreerde dekkingen en inseminaties x geboortepercentage). Deze dieren staan gemiddeld drie jaar in opfok. Dit betekent dat er jaarlijks $3 \times 38.000 = 114.000$ jongvee in opfok staat. Hierbij wordt geen rekening gehouden met het uitvalpercentage en de import en export.

Het is onduidelijk hoeveel ongeregistreerde veulens er per jaar geboren worden. Dit is immers niet geregistreerd. Toch blijken er ieder jaar niet aangemelde veulens geboren te worden. Dit zijn met name paarden en pony's van rassen waar gebruik wordt gemaakt van natuurlijke dekking en dekking in de kudde. Vaak wordt daar zelfs gebruik gemaakt van meerdere dekhengsten waardoor er onduidelijkheid bestaat over de vader van het veulen.

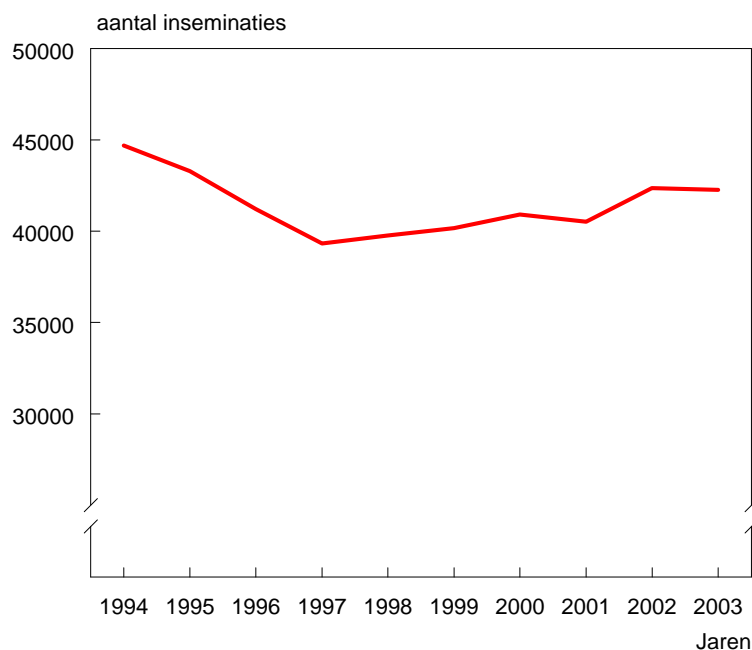
Indien een schatting gemaakt moet worden van het aantal veulens op jaarbasis lijkt 2.000 een realistische schatting. Dit komt overeen met een percentage van ongeveer 5%.

Met de invoering van het Identificatie- en Registratiesysteem zal het aantal niet geregistreerde veulens de komende jaren echter sterk verminderen. Eind 2006 moeten immers alle paarden voorzien zijn van een chip. Een verhoogde registratie van veulens zal hieruit voortvloeien.

Het totaal aantal geregistreerde paarden in de fokkerij (merries, hengsten en opfok) ingezet kan hiermee geschat worden op minimaal 160.000.

4.2.2.2 Inseminaties en Dekkingen

De stamboeken zorgen voor een 42.000 geregistreerde dekkingen en inseminaties per jaar. Uit figuur 7 wordt duidelijk dat dit getal sinds 1997 weer langzaam stijgt. In 1997 en 2001 werden er duidelijk minder inseminaties en dekkingen zijn verricht. Dit is een gevolg van respectievelijk de Varkenspest en de Mond- en Klauwzeer crisis.

Figuur 7: Totaal aantal geregistreerde inseminaties en dekkingen tussen 1994 en 2003.

De registratie van het aantal dekkingen en inseminaties is met de opkomst van de kunstmatige inseminatie aanzienlijk verbeterd en op het moment goed te noemen. De lichte stijging welke te zien is in figuur 7 is dan ook het resultaat van een toename in het aantal dekkingen en registraties en niet van een verbeterde registratie.

4.2.2.3 Stamboeken

Er zijn in totaal 25 paarden- en ponystamboeken erkend (zie bijlage 10.1) welke jaarlijks voor ruim 42.000 dekkingen zorgen (zie figuur 7).

4.2.2.4 Arbeidsplaatsen

Stamboeken

Bij de stamboeken waren er in 1998 in totaal 40 personen fulltime en 25 personen parttime (geregistreerd) werkzaam. Daarnaast waren er tijdens keuringen ook enkele honderden mensen vrijwillig actief (Van Markus 1998).

Hengstenhouderij

In Nederland waren er in 1998 650 hengstenhouders aangesloten bij de Bond van Hengstenhouders. Deze hengstenhouders waren als professioneel te bestempelen. Gemiddeld waren anno 1998 bij een hengstenhouder drie tot vier mensen werkzaam. Uitgaande van 650 professioneel hengstenhouderijen betekent dit, dat er in totaal in 1998 ruim 2200 mensen binnen de hengstenhouderij werkzaam waren (Van Markus 1998).

Merriehouderij / opfokbedrijven / stoeterij

Bij de stamboeken waren er in 1998 26.000 merriehouders bekend. Het aandeel dat werkelijk door het stamboek erkend wordt als zijnde professioneel lag veel lager, namelijk op 3.700.

Uit het rapport van Van Markus (1998) blijkt dat in 1998 in totaal ongeveer 1.200 mensen werkzaam waren in de merriehouderij, opfok en stoeterij.

Indien we deze aantalen personen bij elkaar optellen dan waren er in 1998 in totaal 3.465 personen in loondienst binnen de fokkerij. In werkelijkheid zijn er veel meer personen actief binnen de fokkerij. Deze personen zullen echter het grootste gedeelte van het inkomen elders vandaan halen. Voor 2004 zijn geen gegevens beschikbaar.

4.2.2.5 Toeleveranciers

Met de huidige informatie is het onmogelijk om aan te geven hoeveel toeleveranciers er binnen de fokkerij een plaats hebben. Wel is in tabel 1 aangegeven welke toeleveranciers van toepassing zijn op de fokkerij.

Tabel 1: toeleveranciers die van toepassing zijn binnen de fokkerij

Toeleveranciers	Van toepassing
Gezondheidszorg, inclusief hoefbeslag	X
Fourage / Strooiselhandel	X
Onderzoek / Voorlichting / Onderwijs	X
Evenementenorganisaties	X
Sportuitrustingsbedrijven	
Verzekeringen	X
Mestverwerking	X
Stallenbouw / trailerverkoop	X
Transport	X
Uitzendbedrijven	
Media (hippische vakliteratuur, websites)	X

4.2.2.6 Omzet en groei

De totale omzet binnen de fokkerij (alle bovengenoemde bedrijfstypen tezamen, exclusief toeleveranciers) werd in 1998 bepaald op ongeveer 58 miljoen Euro (Van Markus 1998).

Hengstenhouderij

Binnen de hengstenhouderij wordt volgens Broekema et al. (2005) de omzet bepaald op 21 miljoen Euro. Maar in bijvoorbeeld 2003 werden er 42.260 merries gedekt of geïnsemineerd en het gemiddelde dekgeld lag rond de € 600,-. Dit betekent dat er binnen de hengstenhouderij in 2003 minimaal 25,4 miljoen Euro ($42.260 \times €600,-$) werd omgezet (eigen berekening).

Merriehouderij

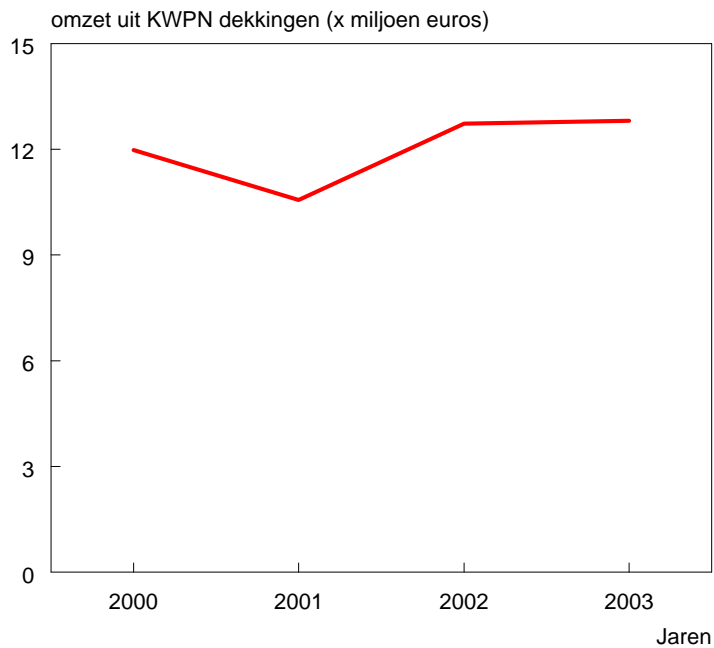
De minimale omzet in de merriehouderij bedroeg in 1997 30,3 miljoen Euro. Deze omzet was gebaseerd op het aantal geregistreerde veulens maal de gemiddelde veulenprijs (Van Markus 1998). Indien we dezelfde berekening toepassen op de gegevens beschikbaar in 2004 zien we een omzet in de merriehouderij van 42,3 miljoen Euro ($42.260 \times € 1.000,-$) (eigen berekening).

Stamboeken

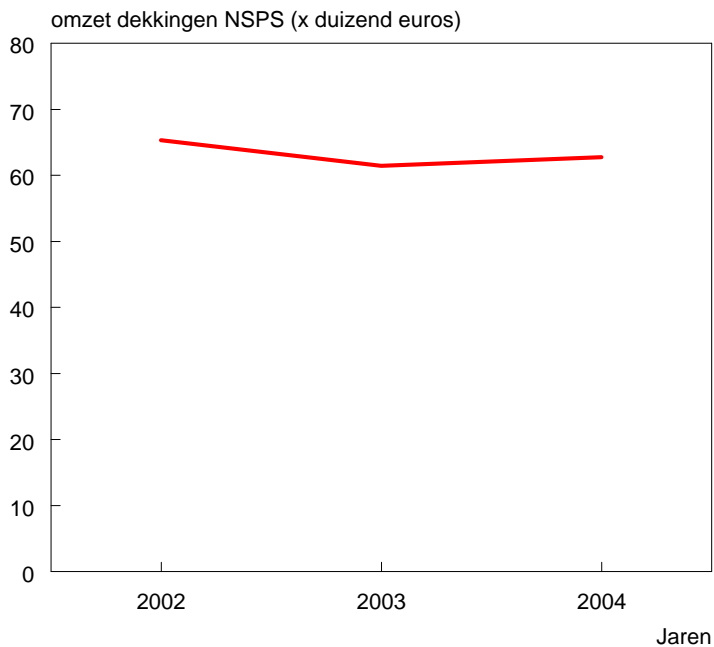
Naar schatting lag de totale omzet van de stamboeken in 1998 rond de 9 miljoen Euro (Van Markus 1998).

De exacte omzet in de fokkerij voor 2004 is niet te geven daar recente getallen voor de stamboeken niet voor handen zijn. Maar uitgaande van eenzelfde niveau als in 1998 voor de stamboeken, zou de totale omzet in 1998 voor de fokkerij geschat kunnen worden op minimaal 76,7 miljoen Euro. Deze schatting is daarmee al aanzienlijk hoger dan de schatting uit 1998.

Ter illustratie de omzet van de grotere erkende stamboeken (figuur 8 en 9):

Figuur 8: Omzet verkregen uit dekgelden KWPN (eigen berekening)

Figuur 9: Omzet verkregen uit dekgelden NSPS (persoonlijke mededeling Mw. B. van Eijk)

4.2.2.7 Verwachte ontwikkeling

De fokkerij zal binnen de paardenhouderij altijd blijven bestaan. Aangezien de im- en export van paarden verwaarloosbaar klein is, kan geconcludeerd worden dat de groei van de paardenstapel afhangt van de groei van het aantal inseminaties en dekkingen.

Verwachtingen vanuit de sector zijn dat de paardenstapel stijgt met ongeveer 5% per jaar (Sectorbestuur 2004). Als we echter naar het verloop van figuur 7 kijken zien we dat het aantal dekkingen en inseminaties nauwelijks toeneemt (1-1,5%). Bovendien is het aantal dekkingen en inseminaties onderhevig aan het voorkomen van besmettelijke dierziekten.

Het aantal gecertificeerde hengstenhouders zal in de komende jaren toenemen. Omdat er geen duidelijk inzicht is in het totaal aantal hengstenhouders is een precieze stijging lastig aan te geven. Er wordt echter in de media veel aandacht geschonken aan een professionalisering van de sector en de daarbij behorende certificering van de hengstenhouderij. Veel merriehouders maar ook hobbyfokkers zullen door de eisen en garanties graag sperma van een gecertificeerde hengstenhouder aanschaffen waardoor niet-gecertificeerde hengstenhouders gedwongen worden zich te laten certificeren.

4.3 Sport en Recreatie

4.3.1 Algemeen

Het deelsegment Sport en Recreatie binnen de Nederlandse Paardenhouderij is erg groot. De sport en recreatie kengetallen zijn soms moeilijk van elkaar te scheiden en worden daarom in dit rapport grotendeels bij elkaar genomen.

Rond 1998 werden de meeste disciplines van de paardensport in Nederland hoofdzakelijk overkoepeld door twee organisaties: voor de draf- en rensport was er de Stichting Nederlandse Draf- en Rensport (NDR) en voor de disciplines dressuur, springen, de samengestelde wedstrijdspanning, de endurance, de mensport, de tuigpaarden, de hackney's en de voltige was er de Stichting Nederlandse Hippische Sportbond (NHS). Onder de NHS waren ook alle rijverenigingen en clubs ondergebracht. Een drietal disciplines van de paardensport, te weten de western-riding, het IJslandse rijden en de polosport vielen buiten de NDR en de NHS. Daarnaast werden de gehandicapte paardensporters overkoepeld door de Federatie Paardrijden Gehandicapten (FPG).

De afgelopen decennia zijn veel verenigingen en organisaties binnen de paardensport en recreatie samen gaan werken. Anno 2005 bestaan er twee overkoepelende organisaties: de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS, opgericht in 2002) en de Vereniging Nederlandse Draf- en Rensport (NDR).

4.3.1.1 KNHS

De Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS) heeft in 2003 ruim 161.000 leden. De KNHS behartigt de belangen van de aangesloten verenigingen en haar paardensporters, zodat zij de paardensport zo goed mogelijk kunnen beoefenen. Bij de KNHS zijn acht paardensportdisciplines aangesloten: disciplines dressuur, springen, eventing, endurance, mennen, aangespannen sport, voltige en reining. De polosport en de draf- en rensport zijn niet bij de KNHS aangesloten. De KNHS richt zich echter niet alleen op sport in wedstrijdverband, maar ook de recreatieve paardensport. In Nederland is de KNHS als sportbond aangesloten bij NOC*NSF en internationaal bij de internationale paardensportbond FEI (www.knhs.nl). In tabel 2 zijn ter illustratie enkele kerngetallen van de KNHS gegeven.

Tabel 2: kerngetallen van de KNHS (www.knhs.nl)

Onderwerp	2002	2003	2004
Aantal leden	138.874	161.452	n.n.b.
Actieve startkaarthouders	39.514	62.962	n.n.b.
Houders Ruiterbewijs	49.008	39.666	n.n.b.
Houders Koetsierbewijs	19.239	15.448	n.n.b.
Houders FNRS Ruiterpaspoort	-	20.212	n.n.b.
Aantal starts	723.826	734.882	792.062
Aantal evenementen	5.554	5.582	6.461

4.3.1.2 NDR

De draf- en rensport wordt in Nederland overkoepeld door de Stichting Nederlandse Draf- en Rensport (NDR). Onder de NDR vallen 11 erkende belangenorganisaties. Deze organisaties vertegenwoordigen zowel de belangen voor de sport als de fokkerij. Naast deze 11 organisaties zijn er ook twee 'wilde' organisaties. Mensen die lid zijn van een 'wilde' organisaties worden uitgesloten van deelname aan koersen.

4.3.2 Kengetallen Sport en Recreatie

4.3.2.1 Paarden

Om een schatting te geven van het aantal paarden dat actief is binnen de sport en recreatie zou gebruik gemaakt kunnen worden van de aantallen geregistreerde paarden bij de organisaties en verenigingen. Maar totdat alle paarden gechipt zijn (vanaf september 2004 is het registreren ingevoerd, vanaf 31 december 2006 geldt een algehele registratieplicht voor paarden in Nederland) is er een aanzienlijke groep niet geregistreerd en dus blijft een schatting heel moeilijk te maken.

Manegepaarden

In 1998 werd het gemiddelde aantal paarden per manege geschat op 55. Het aantal paarden vermenigvuldigt met een schatting van het totaal aantal maneges van 1000 in 1998, resulteerde in 1998 dat in totaal 55.000 manegepaarden (Van Markus 1998). Wanneer we dit getal extrapoleren naar 2004 (1207 maneges) dan resulteert dat in ruim 66.000 manegepaarden in 2004 (eigen berekening).

Paarden eigen bezit

Uit het rapport Paardensportonderzoek (2001) blijkt dat circa 19% van de populatie paardensporters (415.000) in het bezit is van minimaal één paard of pony. Met een gemiddelde hoeveelheid eigenbezit van paard van 1,8 en pony van 1,7 resulteert dit in een eigenpaarden bezit onder de paardensporters van circa 260.000 in 2001 (ZKA Consultants & Planners 2001).

Een totale en zeer voorzichtige schatting van het aantal paarden in de sport en recreatie zou dan zijn het aantal paarden in eigen bezit plus het aantal manegepaarden. Het aantal paarden in eigen bezit werd in 2001 geschat op 260.000. Met een aanname van een groei in eigen paarden bezit van minimaal 1% per jaar zou dat in 2004 268.000 zijn. Het aantal manegepaarden in 2004 wordt geschat op 66.000. Het totaal aantal paarden in de sport en recreatie zou dan in 2004 minimaal uitkomen op 334.000 (eigen berekening). Maar voor dit aantal zijn een aantal schattingen en aannames gedaan.

Volgens de KNHS echter wordt er geschat dat er in totaal zeker 400.000 paarden in de sport en recreatie actief zijn (waarvan 150.000 in de sport en 250.000 in de recreatie) (persoonlijke mededeling KNHS).

De totale schatting van het aantal geregistreerde paarden ligt in de sport en recreatie dus tussen en 334.000 en 400.000. Het werkelijke aantal zal waarschijnlijk hoger liggen omdat er ook paarden zijn die (nog) niet geregistreerd zijn.

4.3.2.2 Paardensportbeoefenaars

De paardensportbeoefenaars zijn in te delen in de wedstrijdssporters en de recreanten. Binnen de wedstrijdssporters wordt onderscheid gemaakt tussen de sportdisciplines binnen de KNHS (voorheen binnen de NHS) en de NDR. De recreanten, welke bij de KNHS zijn ingedeeld, kunnen verder onderverdeeld worden in mensen die bij maneges rijden, particulieren met eigen paard of pony en de passieve paardensporters (bezoekers van evenementen).

Het maken van een schatting van het aantal paardensportbeoefenaars alleen op basis van het aantal leden bij de verenigingen zal leiden tot een enorme onderschatting, aangezien veel (voornamelijk recreatieve) paardensportbeoefenaars niet zijn aangesloten.

Toch zijn er in de loop der jaren verscheidene malen schattingen gedaan voor het totaal aantal paardensportbeoefenaars. Zo bleek uit een rapport in 1998 dat er ongeveer 265.000 mensen bij maneges paardrijden. In totaal werd er bij de NHS in 1998 uitgegaan van 450.000 mensen die actief de paardensport beoefenden (Van Markus 1998).

Uit een marktonderzoek van ZKA Consultants & Planners (2001) bleek dat in totaal 415.000 mensen actief de paardensport beoefenden (minimaal 4 maal gereden/gemend in de afgelopen 12 maanden, inclusief ponyrijders beneden de 8 jaar) (ZKA Consultants & Planners 2001; Broekema, De Jong et al. 2005). Daarnaast bleek dat nog 425.000 mensen iets minder actief aan de paardensport hadden gedaan (minimaal 1 maal in de afgelopen 5 jaar aan paardensport gedaan) (ZKA Consultants & Planners 2001; Broekema, De Jong et al. 2005).

Anno 2001 werd globaal geschat dat er onder de ruim 400.000 actieve paardensportbeoefenaars (afgelopen 12 maanden, 15.000 ponyruiters beneden de 8 jaar niet meegerekend) in totaal 60.000 wedstrijdssporters waren en 340.000 recreatieve paardensporters (ZKA Consultants & Planners 2001).

Binnen de wedstrijdssporters (waar meerdere disciplines tegelijkertijd mogelijk zijn) lag de nadruk op dressuur (55.000), gevolgd door springen (23.000), voltige (7.000), eventing (4.000) en overig (endurance, western riding, tuigpaarden en mennen: 7.000)(ZKA Consultants & Planners 2001; Broekema, De Jong et al. 2005).

Volgens de beleidsnotitie paardenhouderij (2004) zijn er 260.000 ruiters aangesloten bij maneges en 55.000 ruiters zijn particulieren paardensportbeoefenaars (Sectorraad Paarden 2004). Het aantal wedstrijdssporters is (aan de hand van aantal actieve startkaarthouders bij de KNHS in 2003) bepaald op 63.000.

Aangezien precieze berekeningmethoden ontbreken is het moeilijk om voor 2004 een schatting te maken van het aantal paardensportbeoefenaars. Het is wel aannemelijk dat in ieder geval het aantal recreatieve paardensporters ook de laatste jaren verder is door gestegen en dat het totaal aantal actieve paardensporters daarmee ook in 2004 zeker boven de 400.000 ligt.

4.3.2.3 Bedrijven en Arbeidsplaatsen

Bij de Kamer van Koophandel stonden in 1997 940 bedrijven ingeschreven als zijnde manege (Van Markus 1998). Anno 2004 is dit aantal gestegen tot 1.207 (www.kvk.nl). Bij de Federatie van Nederlandse Ruitersportcentra (FNRS) zijn echter slechts 291 hippische bedrijven aangesloten (www.fnrs.nl). Dit verschil tussen aantallen wordt waarschijnlijk voor een groot deel veroorzaakt door de manier van registratie. Bij de Kamer van Koophandel staan onder de branchenaam maneges ook handelsstallen en paardensportverenigingen ingeschreven. Daarnaast staan er onder de paardensportverenigingen soms ook weer maneges ingeschreven (Van Eldik, Elling et al. 2004).

Op de maneges worden jaarlijks 9.000.000 lesuren gevolgd. Naast de 1.207 manegebedrijven zijn er ruim 2.000 rijverenigingen, die zich voornamelijk toeleggen op de training voor en de beoefening van de wedstrijd sport met het eigen paard of de eigen pony (www.fnrs.nl).

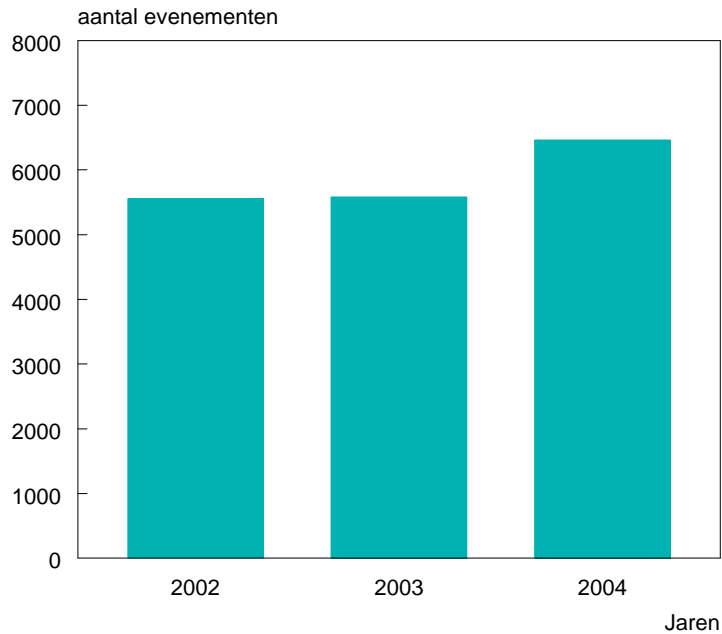
In 1998 werd het totaal aantal personen dat werkzaam was binnen de paardensportbranche geschat op 1.000. Daarnaast waren er nog eens ongeveer 2.000 mensen personen economisch afhankelijk van de draf- en rensport. In de recreatiebranche waren anno 1998 3.900 arbeidsplaatsen. In totaal kwam het aantal arbeidsplaatsen in de paardensport en recreatie in 1998 daarmee uit op 6.900. En daarnaast het aantal vrijwilligers op 60.000 (Van Markus 1998).

Volgens de mediavorlichting van de KNHS ligt het aantal arbeidsplaatsen in 2003 op ruim 15.000 (www.knhs.nl); en dat is meer dan een verdubbeling ten opzichte van 1998.

4.3.2.4 Wedstrijden en Evenementen

In 1998 werden er in totaal ongeveer 3.645 wedstrijden georganiseerd (130 gespecialiseerde wedstrijden, 3.500 basiswedstrijden, 15 internationale wedstrijden) (Van Markus 1998).

Het aantal door de KNHS geregistreerde evenementen is de laatste jaren flink gegroeid (zie figuur 10). In 2004 werden er 6.461 evenementen georganiseerd (www.knhs.nl). Onder evenementen vallen alle (inter) nationale wedstrijden en concoursen maar ook evenementen als Paard & Koets.

Figuur 10: aantal door de KNHS georganiseerde evenementen in 2002, 2003 en 2004

4.3.2.5 Toeleveranciers

Met de huidige informatie is het onmogelijk om aan te geven hoeveel toeleveranciers er binnen de sport en recreatie een plaats hebben. Wel is in tabel 3 aangegeven welke toeleveranciers van toepassing zijn op de sport en/of recreatie.

Tabel 3: Toeleveranciers die van toepassing zijn op de Sport en Recreatie

Toeleveranciers	Van toepassing
Gezondheidszorg, inclusief hoefbeslag	X
Fourage / Strooiselhandel	X
Onderzoek / Voorlichting / Onderwijs	X
Evenementenorganisaties	X
Sportuitrustingsbedrijven	X
Verzekeringen	X
Mestverwerking	X
Stallenbouw / trailer verkoop	X
Transport	X
Uitzendbedrijven	X
Media (hippische vakliteratuur, websites)	X

4.3.2.6 Omzet en groei

De totale omzet in het deelsegment sport en recreatie binnen de paardenhouderij kan opgesplitst worden in de omzet van de NDR, de omzet van de georganiseerde wedstrijden en evenementen en de omzet van de manegebedrijven.

NDR

De wedomzet (omzet van de totalisator) van de NDR bedroeg in 1997 38,7 miljoen Euro. Naast de wedomzet kwam er omzetgeld uit de pensioengelden en de toegangsgelden. In 1997 werd de omzet uit pensioengelden geschat op 6,1 miljoen Euro en de omzet uit toegangsgelden bedroeg 384.805 Euro. De totale omzet in de draf- en rensport in 1997 werd geschat op 45,2 miljoen Euro.

Uit onderzoek in 1991 blijkt dat de totale omzet toen nog 63,9 miljoen Euro bedroeg (Van Markus 1998). Tussen 1991 en 1997 is de totale wedomzet in de draf- en rensport dus gedaald met bijna 30%. De wedomzet, de omzetgelden uit de pensioengelden en de toegangsgelden zijn anno 2005 niet direct voorhanden.

NHS/KNHS

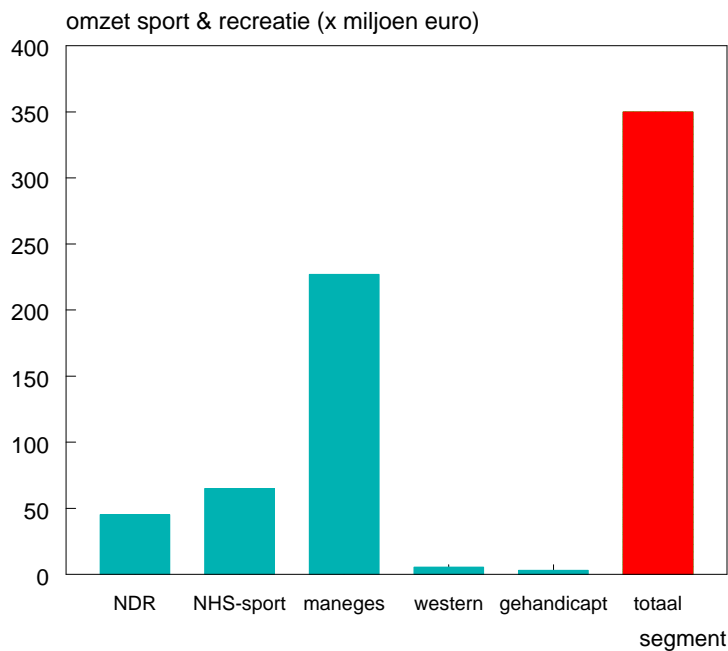
De jaarlijkse omzet van de door de NHS georganiseerde wedstrijden en evenementen bedroeg in 1998 ruim 65 miljoen Euro (Van Markus 1998). De totale jaaromzet van de door de KNHS georganiseerde wedstrijden en evenementen in 2004 is onbekend.

De westernbedrijven hadden in 1998 een geschatte omzet van 5,5 miljoen Euro en de gehandicaptensport een omzet van 3 miljoen Euro (Van Markus 1998).

Maneges

Anno 1998 werd de omzet van kleine manegebedrijven geschat op 200.000 gulden per jaar en van grote manegebedrijven enkele miljoenen gulden per jaar. De jaarlijkse omzet van manegebedrijven werd in 1998 geschat op 227 miljoen Euro (Van Markus 1998). Uit het rapport van 1998 komt niet duidelijk naar voren hoe deze schatting is gemaakt; waardoor het niet mogelijk is eenzelfde soort berekening uit te voeren voor 2004.

Voor de totale omzet in het deelsegment 'sport en recreatie' is alleen een schatting te maken voor 1997/1998. De totale omzet bedroeg toen in Euro's ongeveer 350 miljoen, waarvan veruit het meeste werd omgezet in de manegebranche (zie figuur 11). Omdat precieze berekeningen of de juiste getallen voor 2004 ontbreken is het onmogelijk om een schatting te maken van de totale omzet voor 2004 of de groei sinds 1997/1998.

Figuur 11: omzet in verschillende segmenten van de sport en recreatie in 1997/1998

4.3.2.7 *Verwachte ontwikkeling*

Ook de paardensport professionaliseert. Het aantal sportstallen dat werkgelegenheid biedt, neemt hierdoor ook toe. Deze sportstallen brengen paarden (in eigendom en van derden) uit in de sport, trainen paarden (in eigendom en van derden) en verzorgen instructies (Sectorraad Paarden 2004).

Het aantal paardensportbeoefenaars zal ook in de komende jaren toenemen. Echter niet met een groter percentage dan de afgelopen jaren. Doordat meer ruiters zich kunnen laten registreren (bijvoorbeeld als recreatieruiter bij de KNHS) lijkt het alsof deze groep explosief groeit. Deze groep was echter, door een gebrek aan registratie, niet zichtbaar maar wel aanwezig (persoonlijke mededeling; Dhr. E. Schep).

4.4 Handel

4.4.1 Algemeen

Binnen de handel is onderscheid te maken tussen de binnenlandse handel en de buitenlandse handel (import en export). Bovendien is er ook sprake van een professionele en een particuliere handel. De handel is een complexe branche die zeer moeilijk in kaart te brengen is.

4.4.1.1 Professionele Paardenhandel

Iedere professionele paardenhandelaar aangesloten bij het Bedrijfschap voor de Handel in Vee (BHV) moet conform EG-controlerichtlijn 90/425 in een officieel erkend register zijn opgenomen om de im- en/of export van dieren en bepaalde producten van dieren, zoals embryo's en sperma, te mogen uitoefenen. In totaal waren er in 1997 3.000 ondernemingen geregistreerd waarvan 14% (414 ondernemingen) handelden in paarden.

Voor de paardenhandelaren zijn er in Nederland twee overkoepelende organisaties. De Centrale Bond van Paardenhandelaren (CEBOPA) (voor verhandeling van alle typen paarden). Daarnaast is er de Vereniging van Sporthandelaren Nederland (VSN) (voor verhandeling van sportpaarden). Een sportpaardenhandelaar kan zich alleen aansluiten bij de VSN indien hij of zij geregistreerd is bij de Kamer van Koophandel en het Bedrijfschap voor de Handel in Vee. De leden van de VSN werken samen en er zijn regelingen betreffende de veterinaire keuring, verkoopbepalingen en garanties (Van Markus 1998).

4.4.1.2 Particuliere Paardenhandel

De omvang van de particuliere paardenhandel is helaas niet bekend. Het is ook zeer moeilijk een schatting te geven. Men denkt wel dat de particuliere handel zeer omvangrijk is. Dit vanwege het aanbod op de verschillende internetsites (www.marktplaats.nl, www.sporthorses.nl, enz) (persoonlijke mededeling; Mw. Lanooy).

4.4.2 Kengetallen Handel

4.4.2.1 Paarden

Binnenlandse handel; veemarkten

Op veemarkten worden jaarlijks 31.000 (bijna 10% van de geschatte Nederlandse paardenstapel) paarden aangeboden waar naar schatting er ook 95% werkelijk wordt verkocht. Het gaat hierbij voornamelijk om slacht- en recreatiepaarden.

Binnenlandse handel; VSN

In 1997 waren 40 sportpaardenhandelaren aangesloten bij de VSN. Deze handelaren verkochten jaarlijks gemiddeld 150 paarden. Totaal werden er 6.000 paarden verhandeld (Van Markus 1998).

In 2005 zijn 51 sportpaardenhandelaren aangesloten bij de VSN. Naar schatting verkopen deze handelaren 150 paarden. Dit betekent een totaal van 7.650 verhandelde paarden via de VSN (persoonlijke mededeling; Dhr. E. Schep).

Om precieze getallen te verkrijgen is de VSN een initiatief gestart (april 2005) om inzicht te krijgen in het aantal verhandelde paarden van de bij de VSN aangesloten paardenhandelaren.

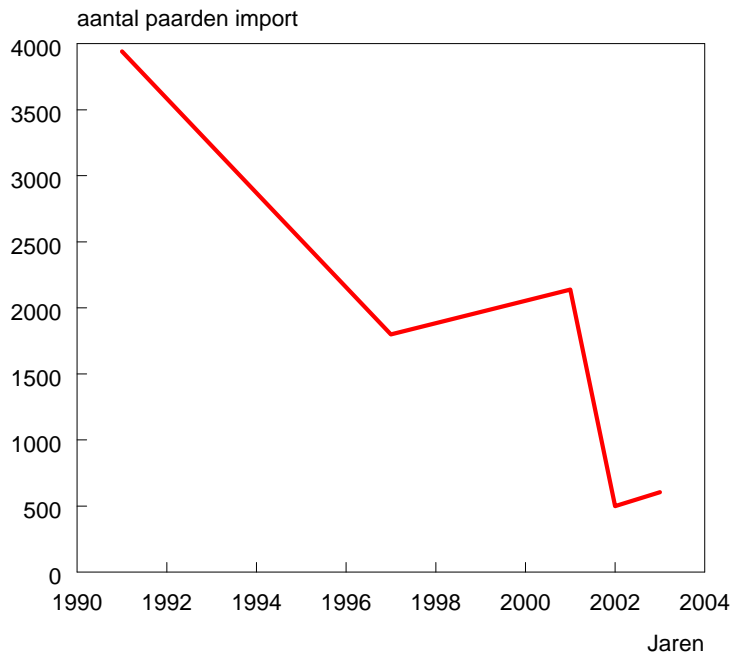
Binnenlandse handel; overige handelaren

In 1997 waren er in totaal 250 'echte' paardenhandelaren waarvan 40 aangesloten waren bij de VSN. De overige 210 handelaren verkochten in 1997 gemiddeld 100 paarden. Totaal werden er 21.000 paarden verhandeld (Van Markus 1998).

In 2005 zijn nog steeds 250 paardenhandelaren (ruime onderschatting van het totaal aantal paardenhandelaren) aangesloten bij de BHV (persoonlijke mededeling; Dhr. J. Raap, PVE) waarvan er 51 zijn aangesloten bij de VSN. De overige 199 handelaren verkopen gemiddeld 150 paarden per jaar. Dit betekent een totaal van 29.850 verhandelde paarden in 2005 door handelaren niet aangesloten bij de VSN.

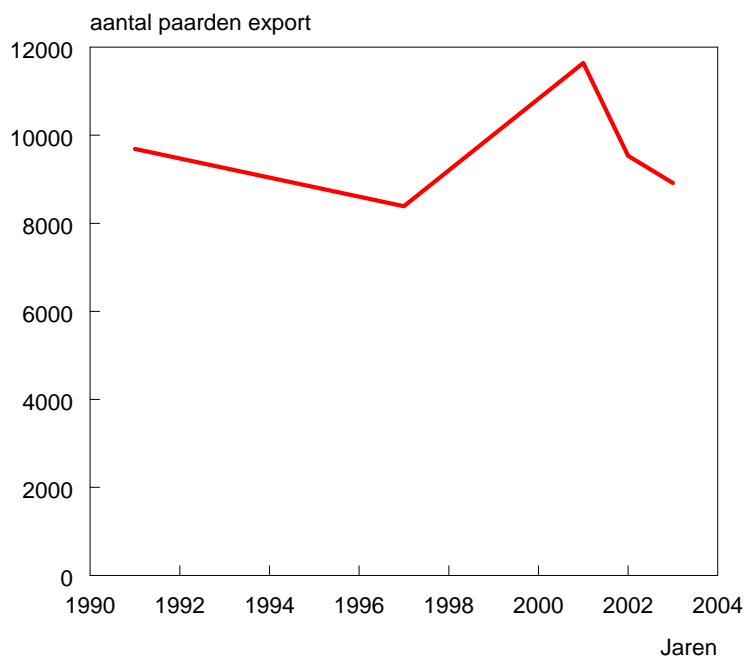
Buitenlandse handel

Het aantal geïmporteerde levende paarden lijkt sinds 1991 sterk gedaald te zijn (zie figuur 12). Door het openstellen van de grenzen is de beweging van paarden binnen de EU eenvoudiger geworden. Dit betekent echter wel dat het onmogelijk is een precieze uitspraak te doen over het aantal geïmporteerde paarden. De import heden ten dage bestaat voornamelijk uit goede kwaliteitpaarden, welke al eerder geëxporteerd zijn naar met name Amerika en Mexico. Indien deze paarden niet naar verwachting functioneren worden deze weer terug naar Nederland gehaald (voor aanvullende informatie zie verder paragraaf 4.4.2.4.)

Figuur 12: Het aantal levend geïmporteerde paarden van 1991 tot en met 2003

Het aantal geëxporteerde levende paarden is weergegeven in figuur 13. De laatste jaren worden voornamelijk kwalitatief goede paarden geëxporteerd naar landen zoals Amerika en Mexico. Voorheen werden er veel 'normale gebruikspaarden' geëxporteerd naar landen als Spanje en Italië. Door de toenemende fokkerij in die landen is dit verminderd. Bij paragraaf 4.4.2.4. wordt hier nader op ingegaan.

Figuur 13: aantal geëxporteerde paarden tussen 1991 en 2003

4.4.2.2 Arbeidsplaatsen

Zoals blijkt uit paragraaf 4.4.1.1 waren er in 1998 414 ondernemers aangesloten zijn bij het Bedrijfschap voor de handel in Vee. Een schatting is dat 250 van deze handelaren 'echte' paardenhandelaren waren. Dit betekent dat de ondernemers het grootste gedeelte van het inkomen verkrijgt door het verhandelen van paarden.

Gemiddeld waren bij deze ondernemingen drie mensen werkzaam. Dit betekent dat het totaal van het aantal werknemers in deze branche in 1998 rond de 1.000 personen lag (Van Markus 1998). Voor 2005 zijn geen recentere kengetallen beschikbaar.

4.4.2.3 Toeleveranciers

Met de huidige informatie is het onmogelijk om aan te geven hoeveel toeleveranciers er binnen de handel een plaats hebben. Wel is in tabel 4 aangegeven welke toeleveranciers van toepassing zijn op de handel.

Tabel 4: Toeleveranciers die van toepassing zijn op de Handel

Toeleveranciers	Prioriteit (oplopend)
Gezondheidszorg, inclusief hoefbeslag	X
Fourage / Strooiselhandel	X
Onderzoek / Voorlichting / Onderwijs	X
Evenementenorganisaties	X
Sportuitrustingsbedrijven	X
Verzekeringen	X
Mestverwerking	X
Stallenbouw / trailerverkoop	X
Transport	X
Uitzendbedrijven	X
Media (hippische vakliteratuur, websites)	

4.4.2.4 Omzet en groei

Binnenlandse handel; veemarkten

Uit het rapport uit 1998 blijkt dat er jaarlijks 31.000 paarden werden aangeboden op veemarkten, waarvan 95% daadwerkelijk verkocht werd tegen een gemiddelde marktprijs van € 450,-. Totaal werd er op deze binnenlandse veemarkten ongeveer 13 miljoen Euro omgezet. Dit was dus exclusief de binnenlandse handel in de duurdere sportpaarden, fokpaarden en recreatiepaarden (Van Markus 1998).

Binnenlandse handel; VSN

In 1997 waren 40 sportpaardenhandelaren aangesloten bij de VSN. Deze handelaren verkochten jaarlijks gemiddeld 150 paarden tegen een verkoopprijs (omgerekend) van € 9.075,-. Dit betekent een omzet van 545 miljoen Euro (Van Markus 1998).

Indien we dezelfde berekening hanteren zoals in 1997 zien we het volgende:

51 sportpaardenhandelaren x aantal verkochte paarden x gemiddelde verkoopprijs =
51 x 150 x € 9.000,- = € 68.850.000,- (persoonlijkemededeling; Dhr. E. Schep)

Binnenlandse handel; overige handelaren

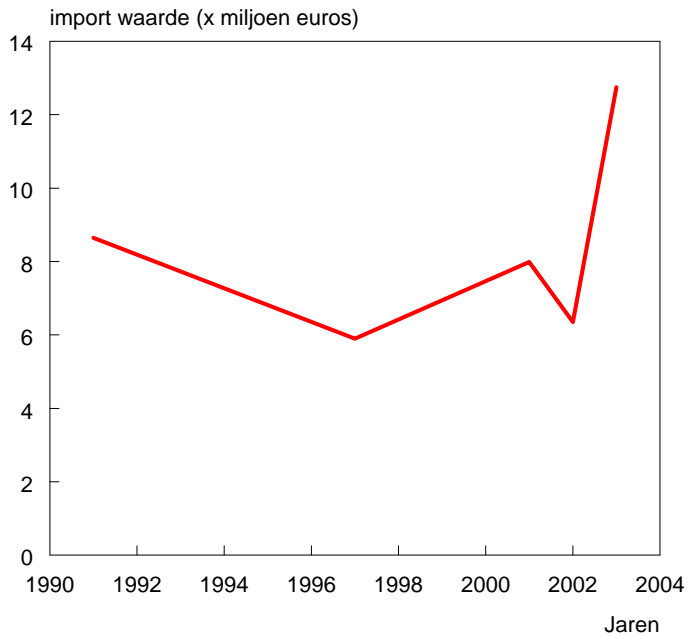
Zoals in paragraaf 4.4.2.1 is aangegeven waren er in 1998 totaal 250 'echte' paardenhandelaren. 210 van deze handelaren waren niet aangesloten bij de VSN of CEBOPA. Deze handelaren verkochten gemiddeld 100 paarden tegen een verkoopprijs (omgerekend) van € 4.538,-. Dit betekent een gemiddelde omzet van 95,3 miljoen Euro (Van Markus 1998).

In 2005 zijn 250 paardenhandelaren (ruime onderschatting van het totaal aantal paardenhandelaren) aangesloten bij de BHV (persoonlijke mededeling; Dhr. J. Raap, PVE) waarvan er 51 zijn aangesloten bij de VSN. Deze 199 handelaren verkopen gemiddeld 150 paarden per jaar tegen een gemiddelde verkoopprijs van € 4000,-. Dit betekent een totale omzet van € 134.325.000,-.

De omzet op de veemarkten is de laatste jaren enorm gedaald. Op dit moment bestaat er een wekelijkse paardenmarkt in Utrecht, waar wekelijks 120 tot 130 paarden verhandeld worden met een gemiddelde opbrengst van € 500,- (persoonlijke mededeling; Dhr. E. Schep). Vroeger werden hier wekelijks ongeveer 200 paarden per week verhandeld en waren er meerdere veemarkten door heel Nederland.

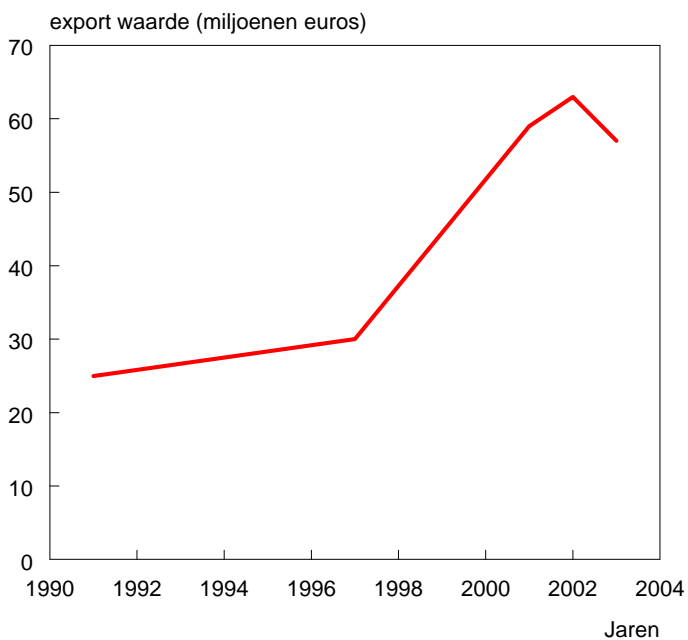
Buitenlandse handel

De totale waarde van de door Nederland geïmporteerde paarden is de laatste jaren spectaculair gestegen tot boven de 12 miljoen euro (zie figuur 14). Met een dalend aantal geïmporteerde paarden lijkt het dat Nederland steeds kwalitatief betere paarden importeert. Een verklaring hiervoor kan zijn dat Nederland zeer veel goede kwaliteitspaarden met een hoge verwachtingswaarde exporteert naar met name Amerika en Mexico. Indien deze paarden niet naar verwachting functioneren worden deze weer terug naar Nederland gehaald. Deze import waarde bestaat dus voor een groot gedeelte uit reeds eerder geëxporteerde paarden (persoonlijke mededeling; Dhr. E. Schep).

Figuur 14: totale waarde van import paarden tussen 1991 en 2003

De totale waarde van de geëxporteerde paarden is na een stijging rond 2001 weer iets aan het dalen (zie figuur 15).

Figuur 15: totale waarde export paarden tussen 1991 en 2003

4.4.2.5 Verwachte ontwikkeling

Voor paarden met een hoge kwaliteit zal altijd een markt blijven bestaan (bovenste segment, 20%). Voor de kwalitatief 'normale' paarden is de markt binnen Nederland, maar ook in de rest van Europa redelijk verzadigd. Tot een paar jaar geleden werden deze paarden voornamelijk afgezet naar landen als Italië en Spanje. Op het moment is het echter zo dat de merriehouders in bijvoorbeeld Italië een subsidie krijgen indien zij hun merrie dekken met een staatshengst. Deze landen voorzien op deze manier dus steeds meer in hun eigen behoeften (persoonlijke mededeling; Dhr. E. Schep).

De Vereniging van Sporthandelaren Nederland (VSN) zal in de komende jaren groeien. Steeds meer handelaren merken de voordelen van een georganiseerde bond voor de verkoop van sportpaarden. Er zal ook in de komende jaren altijd vraag blijven naar sportpaarden.

In tegenstelling tot de VSN zal naar verwachting de Centrale Bond van Paardenhandelaren (CEBOPA) in aantallen leden dalen. De handelaren welke zijn aangesloten bij de CEBOPA opereren voornamelijk op de openbare veemarkten. Het aantal veemarkten is de laatste jaren enorm gedaald (tot één wekelijkse veemarkt, te Utrecht). Dit betekent dat de markt en afzetmogelijkheden en met in navolging hierop het aantal leden van de CEBOPA dalende zijn (persoonlijke mededeling; Dhr. E. Schep). De particuliere handel via de bekende websites zal altijd zeer omvangrijk blijven. Mede hierdoor daalt de afzetmarkt voor leden aangesloten bij de CEBOPA.

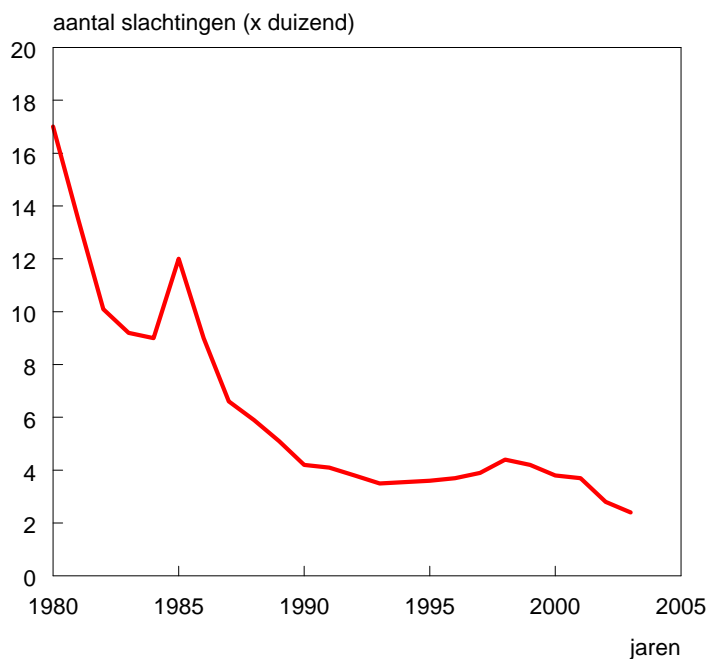
4.5 Slacht

Bij de slachterijen komen de paarden terecht, die niet voor de fokkerij, sport of recreatie gebruikt kunnen worden. Afhankelijk van de kwaliteit van het vlees van de paarden worden deze verwerkt voor menselijke of dierlijke consumptie of gebruikt voor andere industriële doeleinden. Naast de verwerking van deze paarden zijn er ook de specifiek gefokte slachtpaarden. Deze worden meestal uit het buitenland gehaald. De Nederlandse paardenhouderij kent geen specifieke vleesfokkerij.

In dit kader horen ook de Nederlandse paardenslagers. Zij zijn verenigd in de Nederlandse Bond voor Paardenslagers en Paardenvleesverkopende bedrijven (van Markus, 1998).

Er zijn erg weinig gegevens (betreffende bijvoorbeeld aantal arbeidsplaatsen) te vinden over de slacht, daarom wordt er geen opsplitsing wordt gemaakt naar de verschillende kengetallen.

Uit de gegevens van het PVE valt op te maken dat er in Nederland op dit moment maar weinig paarden en pony's worden geslacht. In 2003 bedroeg het aantal slachtingen ruim 2.400 (zie figuur 16) .

Figuur 16: aantal geslachte paarden van 1980 tot en met 2003 (tot 1990 inclusief pony's, daarna exclusief pony's)

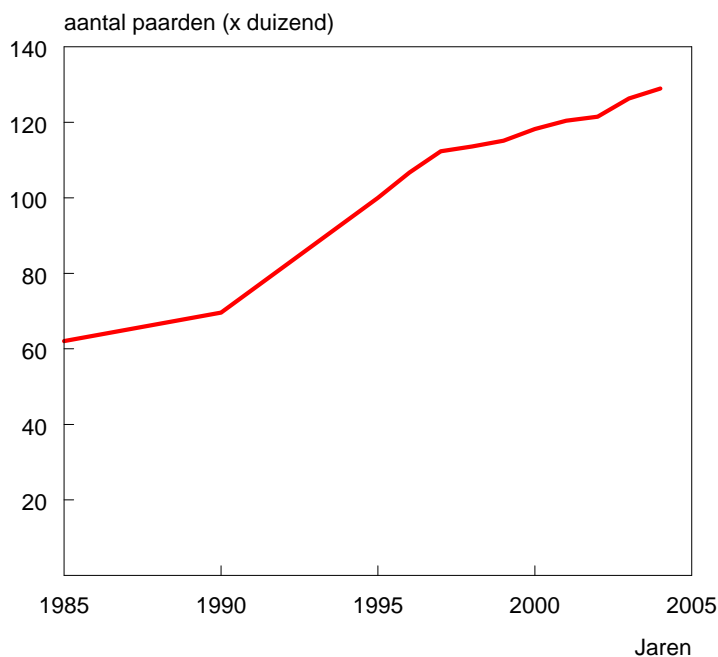
5 Kengetallen totaal

In het voorgaande hoofdstuk zijn de tot op heden bekende kengetallen weergegeven van de verschillende deelsegmenten in de Nederlandse paardenhouderij. De getallen zijn veelal overgenomen uit rapporten van de laatste 10 jaar. In sommige van deze rapporten zijn een aantal kengetallen niet opgesplitst naar deelsegmenten. Daarnaast zijn een aantal kengetallen verkregen van verschillende websites die globaal tellingen doen in de paardenhouderij. Deze tellingen zijn vaak wel meerdere jaren achter elkaar uitgevoerd, waardoor het mogelijkheden biedt om een trend te schetsen.

In dit hoofdstuk zullen de kengetallen in zijn totaliteit (dus niet opgesplitst naar deelsegmenten) worden weergegeven.

5.1 Paarden

Volgens de landbouwtellingen (voorheen de meitelling) is de totale paardenstapel sinds halverwege de jaren negentig verdubbeld van ruim 62.000 naar ongeveer 129.000 in 2004 (zie figuur 17).

Figuur 17: totaal aantal paarden in Nederland volgens de landbouwtellingen

Echter, de landbouwtellingen is een jaarlijkse enquête die op bedrijven van personen (rechtspersonen inbegrepen) wordt gehouden. De geënquêteerde personen vinden hun bestaan geheel of gedeeltelijk in de agrarische sector, voor zover de hoofdvestiging van het bedrijf in Nederland is gelegen en voor zover deze een

bepaalde bedrijfsomvang heeft. In principe worden bedrijven met een NGE waarde van 3 of meer meegenomen in de landbouwtelling (peildatum april) (persoonlijke mededeling; Mevr. M. Hoogveen).

Op basis van de gegevens uit 2000 (LEI) geldt voor paarden en pony's de volgende indeling van NGE's:

Tabel 5: De NGE waarden van paarden en pony's anno 2000

Categorie	NGE waarde
Paard < 3 jaar	0,24
Paard > 3 jaar	1,87
Pony < 3 jaar	0,22
Pony > 3 jaar	1,57

Dit betekent dat veel particulieren met 1 paard (NGE=1,87) of 1 ouder paard en een jonger paard (samen NGE=2,11) of een jong paard en een pony (NGE=1,81) buiten de landbouwtelling vallen.

De gebruikte landbouwtelling is op dit moment dus niet het juiste middel om het exacte aantal paarden in Nederland vast te stellen. Sinds kort is het verplicht alle paarden te voorzien van een chip. Helaas beschikken we echter niet over een centraal registratiesysteem zodat het voor alsnog niet mogelijk is de grootte van de paardenstapel weer te geven.

Op dit moment is binnen de Sectorraad Paarden in samenwerking met het LEI en het CBS een werkgroep gestart waarbij gewerkt wordt aan het opstellen van NGE's die afgestemd zijn op het gebruiksdoel van het paard of pony. Naar verwachting zijn deze NGE's in 2005 uitgewerkt en zullen er voor verschillende bedrijfstypen NGE's beschikbaar zijn (Sectorraad Paarden 2004).

Op dit moment moet er dus gewerkt worden met schattingen. Verschillende auteurs van rapporten hebben een schatting gegeven van het totaal aantal paarden in Nederland. Zo blijkt uit het rapport van Van Markus (1998) dat er door mevrouw Vissinga in 1997 een schatting werd gedaan van het aantal paarden van 400.000. Dhr. Boersma schat het totaal aantal paarden iets lager in: 350.000 (Broekema, De Jong et al. 2005; Boersma 2003). Zowel mevrouw Vissinga als ook de Sectorraad Paarden geven aan hoe zij tot die schattingen zijn gekomen. Mevrouw Vissinga maakt gebruik van de volgende formule:

$$(\text{aantal gedekte paarden} \times \text{geboortepercentage}) + (\text{aantal geïmporteerde paarden} - \text{aantal geëxporteerde paarden}) \times \text{gemiddelde leeftijd}$$

Met een gemiddelde leeftijd van 14,5 jaar kwam dat in 1997 uit op 360.000 - 440.000 paarden. Vervolgens schat mevrouw Vissinga dat de paardenstapel elk jaar stijgt met 5%, dit zou betekenen dat anno 2005 de totale paardenstapel 590.000 zou bedragen (Van Markus 1998).

De Sectorraad Paarden maakt gebruik van de volgende schatting:

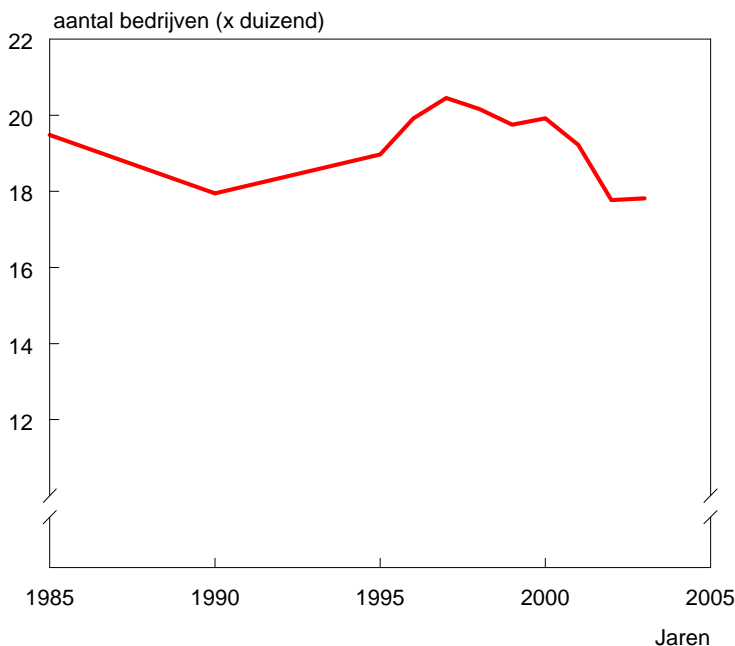
$$\text{aantal geregistreerde dekkingen} \times \text{de gemiddelde leeftijd van paarden}$$

De Sectorraad houdt voor gemiddelde leeftijd van paarden 10 jaar aan (gebaseerd op gegevens van dierenartsen). Hieruit vloeit voort dat het totaal aantal paarden anno 2005 geschat kan worden op 420.000 (www.veevleesei.nl).

5.2 Bedrijven

Bedrijven met een NGE waarde van 3 of meer zijn op dit moment landbouwtellingsplichtig. De NGE waarde wordt niet alleen gebaseerd op het aantal paarden maar ook is de som van alle dieren en arealen en dergelijke. In de landbouwtelling kunnen dus ook bedrijven voorkomen met slechts 1 paard, deze bedrijven zullen dus naast paarden ook andere dieren of arealen hebben (persoonlijke mededeling; Mevr. M. Hoogveen).

Het totaal aantal (agrarische) bedrijven met paarden dat valt onder de landbouwtelling van het LEI laat een enigszins grillig verloop zien, met rond 1985 en 1998 pieken (rond de 20.000 bedrijven) (zie figuur 18). De laatste jaren is het aantal bedrijven met meer dan 10 paarden flink toegenomen (van 468 in 1990 naar 1277 in 2003); ten koste van de bedrijven met slechts 1 paard.

Figuur 18: het aantal agrarische bedrijven met paarden (volgens de landbouwtellingen van het LEI, met NGE-waarde >3)

Het aantal bedrijven dat volgens het LEI onder de categorie 'bedrijven met paarden' valt kan in werkelijkheid hoger uitvallen. De paardenhouderij wordt namelijk niet echt tot de landbouw gerekend. Het zou kunnen zijn dat een aantal bedrijven met paarden niet in de landbouwtelling voorkomt vanwege het 'niet-landbouw' zijn. Om welke aantallen het gaat is niet bekend.

5.3 Arbeidsplaatsen

Evenals voor het aantal paarden, zijn er ook globale schattingen gedaan voor het aantal arbeidsplaatsen in de paardenhouderij. Bij elke schatting is wel aangegeven dat dit slechts een percentage is van het aantal mensen dat daadwerkelijk werk verricht in de paardenhouderij. Tot heden ten dage wordt heel veel werk door vrijwilligers gedaan.

Uit het rapport van Van Markus (1998) valt te lezen dat er in 1991 geschat werd dat er in totaal 7.000 (betaalde) arbeidsplaatsen in de paardenhouderij waren. In 1998 werd geschat dat dit aantal 12.461 bedroeg (Van Markus 1998).

Uit het rapport van Broekema et al (2005) valt op te maken dat er in totaal 12.000 betaalde arbeidsplaatsen zijn waarvan het overgrote deel (7.360) binnen de directe paardenhouderij vallen, 2.050 binnen de indirecte paardenhouderij en 2.500 arbeidsplaatsen verbonden zijn aan de inkomsten die behaald worden binnen de stamboeken en de sport. Tevens wordt er in dit rapport aangegeven dat er daarnaast nog eens ongeveer 60.000 niet betaalde arbeidsplaatsen in de paardenhouderij zijn.

Dat er veel mensen niet betaalde arbeidsplaatsen hebben in de paardenhouderij blijkt ook uit het marktonderzoek dat onder de lezers van 'In de Strengen' (KWPN) is gehouden blijkt dat ongeveer 86% van de lezers hobbymatig mat paarden bezig is en maar 14% beroepsmatig. Onder beroepsmatig vallen onder andere manegehouder, anders werkzaam op manege, hengstenhouder, instructeur, paardenhandelaar, dierenarts en werkzaam in ruitersportzaak (KWPN 2004). Daarnaast is ook het inzetten van MBO en HBO studenten een enorme steun om het vaak toch vele werk relatief goedkoop te verzetten.

Ook de Sectorraad Paarden komt met vergelijkbare aantallen voor het totaal aantal arbeidsplaatsen in de paardenhouderij. Zij schatten het totaal aantal betaalde arbeidsplaatsen in 2004 tussen de 12.000 – 15.000.

5.4 Omzet en groei

De paardenhouderij is een zeer marginale sector. Er zijn slechts enkele bedrijven welke rendabel of zelf winstgevend draaien.

Wat de totale omzet in de paardenhouderij betreft is het moeilijk om aan concrete getallen te komen. Het is vaak niet duidelijk welke onderdelen wel en niet tot de omzet gerekend worden, en ook niet hoe de berekeningen zijn gemaakt. Via de informatie van het LEI of CBS was het niet mogelijk om de herkomst van de genoemde omzetcijfers genoemd in de verschillende rapporten te achterhalen.

In 1991 werd de totale omzet geschat op 0,5 miljard Euro (SectorraadPaarden 2004) (Van Markus 1998).

In 1997 was de totale omzet of bruto productiewaarde volgens verschillende bronnen gestegen tot 0.9 miljard Euro (Van Markus 1998; Sectorraad Paarden 2004). Dit getal was verder onderverdeeld naar de verschillende deelsegmenten (zie tabel 6).

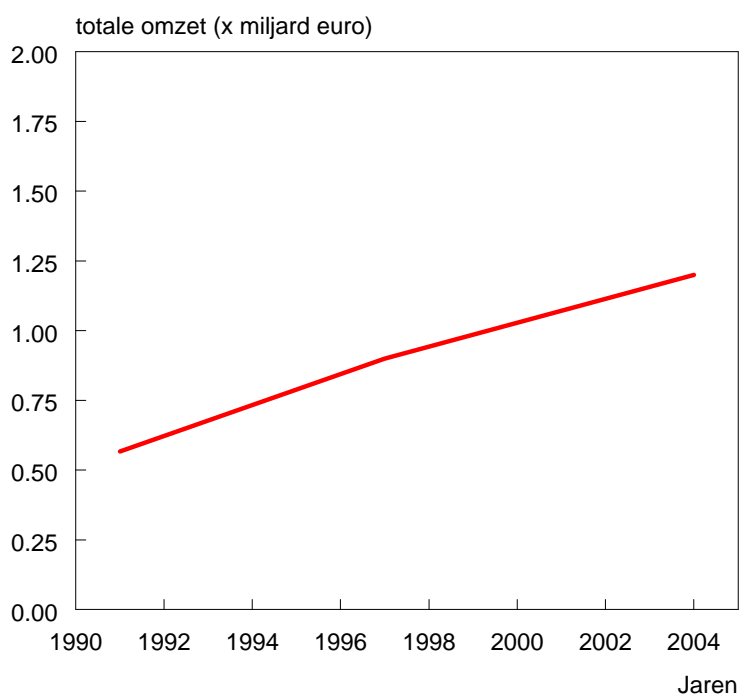
Tabel 6: Omzet paardenhouderij in 1997

Deelsegment	Omzet in miljoenen Euros
Fokkerij	58
Sport	118
Manegebedrijven/pensionstallen	227
Handel	162
Export vlees	10
Gezondheidszorg	81
Voerindustrie	213
Overig	59

Uit: Van Markus 1998

In 2004 werd bepaald dat de omzet in de paardenhouderij inmiddels 1,2 miljard Euro bedraagt. Dit getal is gebaseerd op informatie van Dhr. Boersma (Boersma 2003). Van de totale 1,2 miljard Euro wordt 425,4 miljoen Euro's omgezet in de directe paardenhouderij, in de indirecte paardenhouderij 415,8 miljoen Euro en door inkomsten uit stamboeken en sport: 332,8 miljoen Euro (Broekema, De Jong et al. 2005).

In 2005, tijdens het Nationaal Paarden Congres in april 2005, wordt door verschillende mensen uitgesproken dat de omzet inmiddels de 2 miljard Euro gepasseerd zou zijn. Waar deze schattingen op gebaseerd zijn blijft echter onduidelijk.

Figuur 19: totale geschatte omzet in de Nederlandse paardenhouderij tussen 1991 en 2004

De verwachting is dat gezien de toenemende populariteit van de paardensport en het toenemend aantal activiteiten in de paardenhouderij de omzet en werkgelegenheid blijft stijgen. Hoe groot de verwachte stijging is is moeilijk in te schatten (Sectorraad Paarden).

6 Paardenhouderij en andere LNV sectoren

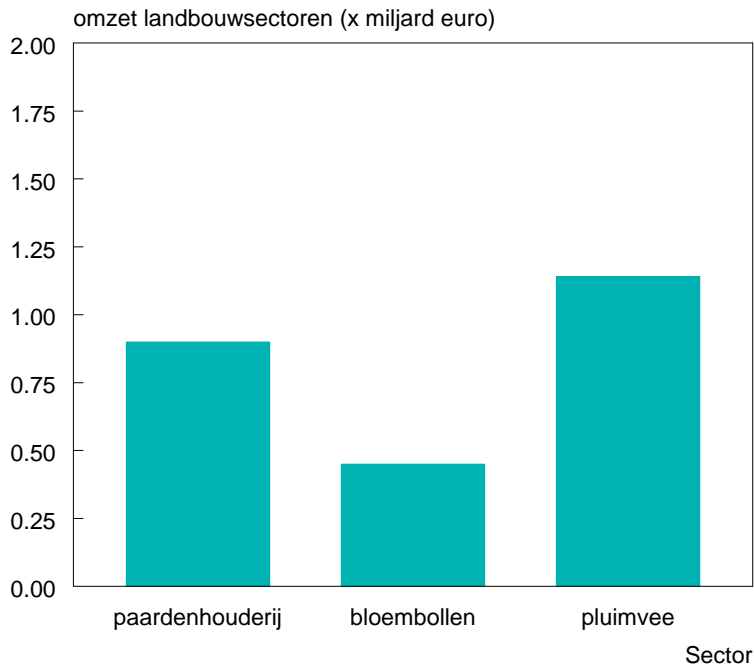
6.1 Economische betekenis in relatie tot andere LNV sectoren

Om het mogelijk te maken de paardenhouderij te vergelijken met andere LNV (grondgebonden) sectoren moet allereerst gezocht worden naar een gemeenschappelijke noemer op basis waarvan de vergelijking plaats kan vinden. Daarnaast is het van belang dat deze gemeenschappelijke noemer voldoende economische waarde heeft om tot een zinvolle vergelijking te komen.

6.1.1 Omzet

De meest voor de hand liggende noemer zou de totale omzet in de paardenhouderij en andere LNV sectoren zijn. Het is echter gebleken dat er voor de totale omzet (of soms ook wel bruto productie waarde genoemd) in de paardenhouderij en een aantal voorbeelden van andere sectoren getallen circuleren die niet eenvoudig zijn terug te vinden in notities of tellingen van officiële instanties. Zo worden er voor de paardenhouderij omzet cijfers genoemd van 0,9 miljard Euro in 1997 oplopend tot 1,2 miljard Euro in 2004 (Fries Dagblad 2002; Sectorraad Paarden 2004; Broekema, De Jong et al. 2005).

Wanneer dan de omzet in de paardenhouderij wordt vergeleken met andere genoemde sectoren, wordt duidelijk dat bijvoorbeeld in 1997 de paardenhouderij tussen de bloembollen sector (omzet 0,45 miljard Euro) en de pluimveehouderij (omzet 1,14 miljard Euro) ligt (zie figuur 20) (Productschappen Vee Vlees en Eieren Sectorbestuur Paarden 2000; Sectorraad Paarden 2004; Broekema, De Jong et al. 2005). Daarnaast wordt er in het Fries Dagblad gemeld dat de paardenhouderij daarmee ook groter is dan de kalverhouderij en daarmee qua omzet de tweede sport in Nederland achter voetbal is met een omzet van 1,6 miljard Euro (Fries Dagblad 2002). Daar de omzetcijfers die hierboven genoemd worden (nog) niet zijn te achterhalen bij officiële instanties als het LEI, CBS of PVE is een vergelijking met meer landbouwhuisdieren niet mogelijk. Evenzo worden er geen recente omzetcijfers voor bloembollen, pluimveehouderij en de paardenhouderij genoemd voor 2004.

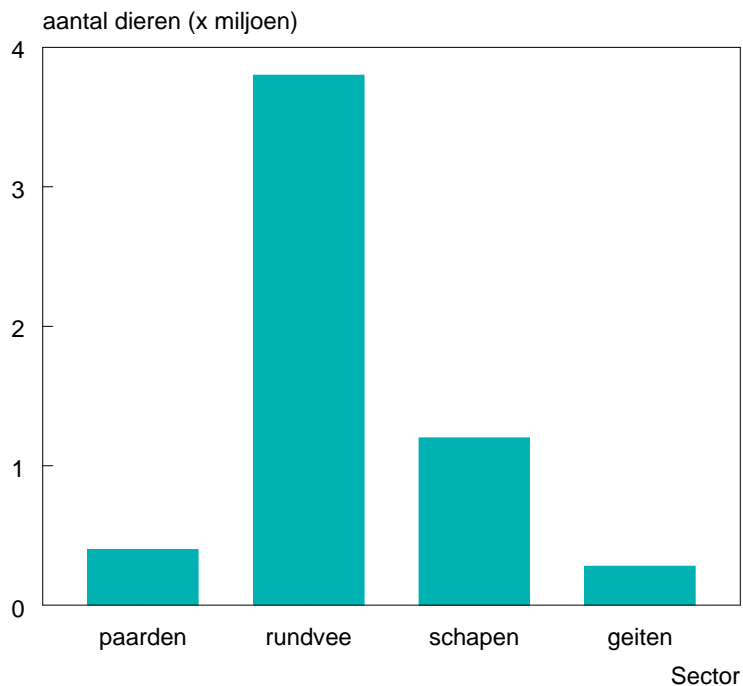

Figuur 20: omzet in verschillende landbouwsectoren in 1997

6.1.2 Aantallen dieren

Een tweede noemer op basis waarvan de paardenhouderij vergeleken zou kunnen worden met andere LNV sectoren is door te kijken naar het aantal dieren. Zoals in voorgaande paragrafen reeds is aangegeven is het niet realistisch om voor de totale paardenstapel uit te gaan van het aantal geregistreerde dieren middels de landbouwtellingen. Dit leverde namelijk een grote onderschatting van het aantal paarden op. Tot op heden is het precieze aantal paarden onbekend en moeten we hiervoor dus uitgaan van de schattingen. De meeste schattingen komen op dit moment neer op een totale paardenstapel van ongeveer 400.000. Voor de andere sectoren nemen we aan dat de landbouwtellingen wel een realistisch beeld laten zien van de aantallen dieren.

Anno 2004 telt de vleeskalverenstapel bijna het dubbele aantal dieren in vergelijking met de paardenstapel (765.000 vleeskalveren). De totale rundveestapel was in 2004 gegroeid tot 3,8 miljoen dieren, de totale varkensstapel bestond uit 11 miljoen dieren en de totale pluimveestapel uit 86 miljoen dieren. Wat de kleinere diersoorten betreft waren er in 2004 1,2 miljoen schapen, 282.000 geiten, en 350.000 konijnen (zie figuur 21).

Figuur 21: aantallen dieren in verschillende landbouwsectoren in 2004

6.1.3 Nederlandse Grootte Eenheid voor productieomvang bedrijven

De sinds 1997 gebruikte NGE waarden voor bedrijven zou ook een mogelijke noemer, of onderdeel van een noemer, kunnen zijn om de verschillende sectoren met elkaar te vergelijken. Over het algemeen worden NGE's gebruikt voor bijvoorbeeld typologie van bedrijven weer te geven of voor een bedrijfseconomisch onderzoek zoals bedrijfsomvang (www.lei.dlo.nl). Daarbij worden dan meestal bedrijven binnen een bepaalde bedrijfstak met elkaar vergeleken. In hoeverre het werkelijk ook mogelijk is om tussen sectoren te vergelijken is voor het tot stand komen van dit rapport niet verder uitgezocht.

Ter illustratie worden er in tabel 7 enige voorbeelden van NGE's voor de verschillende sectoren weergegeven:

Tabel 7: NGE waarden voor verschillende categorieën in de landbouwsector

Soort	Categorie	NGE
Paarden en pony's	Paarden < 3 jaar	0,244
	Paarden > 3 jaar	1,870
	Pony's < 3 jaar	0,222
	Pony's > 3 jaar	1,570
Rundvee	Vleeskalveren voor witvleesproductie	0,138
	Vleeskalveren voor rosé vleesproductie	0,160
	Melk- en kalfkoeien	1,270
Pluimvee	Vleeskuikens	0,138
	Leghennen > 20 maanden	0,295
Varkens	Vleesvarkens 20-50 kg	0,033
	Zeugen, 50 kg of meer, gedekt	0,247
Schapen	Lammeren	0,065
	Overige schapen, vrouwelijk	0,065
Geiten	Melkgeiten	0,135
	Overige geiten	0,012

Zoals blijkt uit de bovenstaande tabel, zijn de NGE's voor bijvoorbeeld de rundveesector niet alleen berekend voor dieren tot en vanaf een bepaalde leeftijd maar is daarbij ook onderscheid gemaakt naar doelgroep (doelgroep witvlees consumenten en rosé vlees consumenten). Wanneer de NGE's in de paardenhouderij ook meer gebruikt gaan worden om beleid mee te bepalen en bedrijfstypen met elkaar te vergelijken is het wenselijk dat ook voor de paarden en pony's meerdere categorieën (naar gebruiksdoel) worden geformuleerd. De Sectorraad Paarden is inmiddels een werkgroep gestart waarin in samenwerking met CBS en LEI tot een aanpassing van de NGE's voor paarden wordt gewerkt (Sectorraad Paarden 2004).

6.1.4 Samenvatting economische betekenis in relatie tot andere LNV sectoren

Aan de hand van bovenstaande indelingen wordt duidelijk dat het erg afhankelijk is van de gebruikte noemer waarop de paardenhouderij wordt vergeleken met andere sectoren. Wanneer we naar de omzet kijken dan blijkt dat de paardenhouderij groter is dan de bloembollen en kalverensector en kleiner dan de pluimvee sector (op basis van de tot op heden bekende getallen). Wanneer we echter naar het aantal dieren kijken dan blijkt dat de paardenhouderij groter is dan de geitenhouderij maar kleiner dan de schapenhouderij, rundveehouderij en pluimveehouderij. Ook op basis van de huidige NGE waarden nemen de paarden globaal een eerste plek in, gevolgd door rundvee, pluimvee, varkens, schapen en geiten.

6.2 Aandeel binnen agrarische sector

Eén van de oorspronkelijke kennisvragen was om in kaart te brengen welk aandeel van de paardenhouderij binnen de agrarische sector viel of zou moeten vallen en of het dan een hoofd- of neventak betrof. Vanwege het

feit dat er nog veel onduidelijk is omtrent verschillende bedrijfstypen en herziening van NGE waarden is het op dit moment onmogelijk om een realistische uitspraak te doen over het aandeel van de paardenhouderij dat binnen de agrarische sector zou vallen en of paardenhouderij een hoofd- of neventaken betreft.

De enige beredenering die op dit moment gemaakt kan worden is dat wanneer wordt aangenomen dat als ieder paard dat bij het LEI is aangemeld voor de landbouwtelling op een bedrijf staat dat binnen de agrarische sector valt, dat er dan van de geschatte 400.000 paarden 129.000 paarden (oftewel 32%) zijn binnen de agrarische sector.

7 Discussie en conclusies

7.1 Discussie

Tijdens het doornemen van de verschillende rapporten met kengetallen paardenhouderij bleek al snel dat in veel rapporten dezelfde kengetallen voorkwamen (meestal uit het rapport van Van Markus, 1998) maar ook dat er vaak geen of onjuiste bronvermelding bij de kengetallen gegeven werd. Hierdoor was het moeilijk aan te geven welke kengetallen als betrouwbaar aangemerkt konden worden. Door het ontbreken van juiste bronvermeldingen kon ook geen navraag gedaan worden bij de desbetreffende auteurs hoe bijvoorbeeld berekeningen tot stand waren gekomen, wat tot gevolg had dat er in veel gevallen geen berekeningen gedaan konden worden voor 2004. Voor het berekenen van bepaalde kengetallen was het niet alleen noodzakelijk de berekening zelf te kennen maar ook up-to-date input getallen vanuit de sector te hebben. Deze bleken in veel gevallen heel moeilijk te achterhalen. Veelal veroorzaakt door een niet helder en optimaal werkend of zelfs niet aanwezig registratie systeem. De sector zelf heeft dit ook verleden jaar erkend en heeft inmiddels een werkgroep opgezet die zich bezig houdt met hoe de sector gemonitord zou kunnen worden.

De communicatie met de paardensector is daarbij ook heel wisselend verlopen. Van een aantal personen en instanties was er direct de bereidwilligheid om de benodigde getallen ter beschikking te stellen, bij een aantal andere personen was er nauwelijks bereidwilligheid en een gebrek aan openheid.

Voor het vergelijken van de paardenhouderij met andere (grondgebonden) landbouwsectoren is met name gezocht naar feitelijke getallen bij officiële instanties (zoals CBS, LEI, Productschappen). Ondanks de grote bereidwilligheid van deze instanties om daarbij te helpen bleek dat er te weinig gegevens van de paardenhouderij bij deze instanties wordt bijgehouden om hier concrete uitspraken over te doen.

7.2 Conclusies

Samenvattend is duidelijk geworden dat op basis van de beschikbare kengetallen in de paardenhouderij er op dit moment niet exact is aan te geven wat de omvang is van de paardenhouderij in Nederland. Het is daarom verbazingwekkend te beseffen dat er ondanks het gebrek aan de juiste kengetallen beleid wordt uitgezet.

Het huidige beleid wordt gebaseerd op de volgende schattingen: de totale paardenstapel is volgens de meeste schattingen ongeveer 400.000 dieren, het aantal arbeidsplaatsen ligt tussen de 12.000 en 15.000 plaatsen en de omzet is ongeveer 1,2 miljard Euro. Met behulp van herberekeningen en extrapolaties, waarbij een aantal aannames zijn gedaan, zijn voor dit rapport nieuwe schattingen gedaan per deelsegment. Echter, door de grote overlap tussen de verschillende segmenten is het niet mogelijk deze schattingen te bundelen.

De verwachting is dat de paardensector de groeiende lijn voort zal zetten, zeker gezien de veranderende rol van het paard binnen de landbouw. Vooral het aantal recreatieve paardensportbeoefenaars wordt verwacht nog sterk

te zullen groeien. Echter de groei is misschien wat minder groot dan door verschillende mensen wordt gedacht. Door de toenemende mogelijkheden voor recreatieve ruiters zich aan te sluiten bij een organisatie lijkt het alsof de groep paardensportbeoefenaars explosief groeit. Deze groep bestond altijd al, maar was door een gebrek aan registratie onzichtbaar.

Omdat ook deze voorspellingen slechts gebaseerd zijn op schattingen, en het daardoor ook erg moeilijk blijft om beleid op uit te zetten, is en blijft het up-to-date maken en houden van kengetallen in de paardenhouderij een uiterste noodzaak. Indien we deze kengetallen nauwkeurig willen verkrijgen is het noodzakelijk dieren te registreren, maar ook een gedegen bedrijfsregistratie is een vereiste.

Hoe de paardenhouderij staat in relatie tot andere (grondgebonden) landbouwsectoren hangt sterk af van de noemer waarop er vergeleken wordt. In persberichten wordt door de paardenhouderij sector zelf meestal de omzet gekozen; de paardenhouderij zou naar eigen zeggen inmiddels groter zijn dan de pluimveehouderij. Gedurende het tijdsbestek en de mogelijkheden van deze korte studie is het niet gelukt om deze omzet cijfers te achterhalen bij officiële instanties.

8 Dankwoord

Graag willen wij een ieder bedanken voor hun bijdrage en inzet. Speciale dank gaat uit naar dhr. E. Schep (Sectorraad Paarden, VSN), Mw. M. Hoogeveen (WUR-LEI), en Dr. G. van der Peet (WUR-ASG).

9 Bronvermelding

Literatuur en verslagen:

- Boersma, R. (2003). Informatie Nederlandse Paardenhouderij: 1-2.
- Broekema, R., D. De Jong, L. Mout en S. Sodoyer (2005). Paardenhouderij: Zegen of Vloek voor het Landschap? Wageningen: 1-52.
- Fries Dagblad (2002). Van Hall kan scoren met paarden. Fries Dagblad.
- KWPN (2004). Lezersprofiel: 22-31.
- Productschappen Vee Vlees en Eieren Sectorbestuur Paarden (2000). Een sprong voorwaarts; Sectorvisie paardenhouderij: 1-14.
- Sectorraad Paarden (2004). Beleidsnotitie Paardenhouderij. Zoetermeer: 1-28.
- Sectorraad Paarden (2004). Paardenhouderij en Ruimtelijke Ordening. Zoetermeer: 1-71.
- Van Eldik, W., L. Elling, G. Smit en M. Van Straten (2004). "Hoeveel poept een paard?" Wageningen: 1-58.
- Van Markus, R. C. (1998). Anatomie van de Paardenhouderij. Woerden, Ormanex b.v.: 1-82.
- ZKA Consultants & Planners (2001). Paardensportonderzoek. Breda: 1-21.

Persoonlijke mededelingen:

- Mw. Hoogeveen (WUR-LEI)
- Mw. Lanooy (VSN)
- Dhr. J. Raap (PVE)
- Dhr. E. Schep (Sectorraad Paarden, VSN)

Internet:

- www.pve.nl
- www.knhs.nl
- www.fnr.nl
- www.kvk.nl

10 Bijlagen

10.1 Stamboeken

Erkende stamboeken binnen de Koepel Fokkerij:

1	Vereniging Het Nederlandse Appaloosa Stamboek (NAS)
2	Vereniging Arabische Volbloedpaarden Stamboek in Nederland (AVS)
3	Stichting Nederlandse Draf- en Rensport (NDR)
4	Vereniging Het Nederlandse Fjordenpaarden Stamboek (NFS)
5	Koninklijke Vereniging Het Friesch Paarden Stamboek (FPS)
6	Vereniging Het Groninger Paard (HGP) International Horse Breeders Association Heavy Warmblood, IHW
7	Vereniging het Nederlands Hackney Stamboek (NHS)
8	KWPN-fokrinrichting Lipizzanerpaard
9	Nederlands Mini Paarden Registratie Stamboek (NMPRS)
10	Het Nederlands- Rijpaarden- en Ponystamboek (NRPS)
11	Nederlands Shetland Pony Stamboek (NSPS)
12	Koninklijke Vereniging Warmbloed Paarden Stamboek Nederland (KWPN)
13	Vereniging Het Nederlands Welsh Pony en Cob Stamboek (NWPCS)
14	Koninklijke Vereniging Het Nederlandse Trekpaard en De Haflinger (KVTH)
15	Vereniging Nederlands Stamboek voor IJslandse Paarden
16	Welsch Pony & Cob Vereniging
17	Vereniging Nederlands New Forest Pony Stamboek
18	Vereniging Het Nederlands Fell Pony Stamboek
19	Vereniging Het Nederlands Connemara Pony Stamboek
20	Stichting Het Nederlandse Stamboek voor Tinkers
21	NQHA Quarterhorses
22	Vereniging Het Nederlands Ezelstamboek
23	Irish Cob Society-Nederland (ICSN)
24	Mérens Stamboek Nederland
25	Fallabella stamboek

10.2 Begrippenlijst

Term	Omschrijving
Aangespannen sport	De discipline aangespannen sport bestaat uit de onderdelen tuigpaarden, Hackney's en tuigpaarden Fries ras.
Draf sport	Het harddraven met voor sulky's gespannen paarden.
Dressuur	Het rijden van dressuur. Dit betekent het rijden van oefeningen in een zo optimaal mogelijke harmonie met het paard.
Embryotransplantatie	Een bedrijf kan als embryotransplantatiebedrijf worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit het verrichten van embryotransplantaties en het verhuren van draagmerries.
Endurance	Discipline om het uithoudingsvermogen van het paard te testen. Bij endurancewedstrijden worden er speciaal uitgezette routes gereden met een totale lengte van 25 tot maximaal 160 kilometer. Deze routes worden op tijd gereden.
Eventing	Samengestelde wedstrijd sport. Tijdens een samengestelde wedstrijd rijden de combinaties een dressuurproef, een springparcours en een crosscountry (de "cross").
Guste merrie	Niet drachtige merrie.
Handel	Het in- en verkopen van paarden.
Hengstenhouderij	Een bedrijf kan als hengstenhouderij worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit de inzet van een of meerdere hengsten voor de fokkerij middels natuurlijke dekking of kunstmatige inseminatie.
Manege	Een bedrijf kan als manege worden beschouwd als het merendeel van de omzet wordt behaald uit het geven van paardrijles op manegepaarden.
Manegepaarden	Paarden welke op een manege ingezet worden voor de lessen en in eigendom zijn van de manegehouder.
Mennen	De discipline 'mennen' bestaat uit drie onderdelen.
Merriehouderij	Een bedrijf kan als merriehouderij worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit de inzet van meerdere merries voor de fokkerij.
Opfokbedrijven	Een bedrijf kan als opfokbedrijf worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit huisvesting van jonge paarden in de leeftijd van 4 tot 36 maanden.
Paardenmelkerij	Een bedrijf kan als paardenmelkerij worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit verkoop van melk en/of melkproducten geproduceerd uit melk afkomstig van merries aanwezig op het bedrijf.
Particuliere handelaar	Paardeneigenaar welke eens of meerdere keren paarden in- of verkoopt maar hier niet het merendeel van het inkomen uithaalt.
Polosport	Spel gelijkende op hockey echter uitgevoerd vanaf het paard.
Profesionele handelsstal	Een bedrijf kan als professionele handelsstal worden beschouwd indien het merendeel van het inkomen gehaald wordt uit het in- en verkopen van paarden.
Reining	Reining kan worden gezien als het dressuur onderdeel van het Western rijden. Het verschil met de klassieke dressuur is de grote snelheid waarmee de proefonderdelen worden uitgevoerd waarbij een grote mate van controle is aan een zo los mogelijke teugel.
Rensport	Het hardgalopperen van paarden onder de man.

Spermawinstation	Een bedrijf kan als spermawinstation worden beschouwd indien het merendeel van de omzet wordt behaald uit het winnen, bewerken en afzetten van sperma van hengsten ten behoeve van de fokkerij.
Springen	Paard en ruiter moeten een springparcours afleggen waar tussen de 10 en 13 hindernissen zijn opgesteld. Het doel is om dit parcours te springen zonder fouten te maken.
Stoeterij	Een bedrijf kan als stoeterij worden beschouwd indien op het bedrijf een combinatie is te vinden van merriehouderij met een opfokbedrijf en/of hengstenhouderij.
Voltige	Bij voltigeren worden gymnastische oefeningen op de rug van een rustig galopperend paard gedaan. Het paard loopt aan een lange lijn, de longe, op een cirkel en heeft een speciale voltigesingel met handvaten om.